

OBSAH

STUDIE A DOKUMENTY

- Václava Tlili*: Ibn an-Nafis – jedna z nejvýznamnějších osobností středověké arabské medicíny
(Ibn an-Nafis – one of the most outstanding personalities of medieval Arab medicine)..... 3
- Dana Horká*: Voda – zdroj života i konfliktů
(Water – the source of life and conflicts) 6

KULTURA

- Miroslav Houska*: Z arabské edice Jáqútova popisu Erbilu z roku 1216
(Jaqu't's description of Erbil dated 1216 - the arabic edition)..... 21
- Miroslav Houska*: Češi pracují na projektu UNESCO v Iráku
(Czechs are working on a UNESCO project in Irak)..... 24
- Ibrahím ‘Abdulqádir al-Mázíní*: Vesnický holič
(Village barber)..... 26

INFORMACE

- Josef Ženka*: K 60. narozeninám prof. PhDr. Eduarda Gombára, CSc.
(Dedicated to 60th birthday of prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc.)..... 28
- Redakční rada*: K 60. narozeninám Mgr. Miroslava Housky
(Dedicated to 60th birthday of Mgr. Miroslav Houska)..... 36
- René Kopecký*: Zimbabwe a Tengenenge..... 40

CO SI PŘEČÍST

- Knihy z produkce nakladatelství Dar Ibn Rushd
(Books from Dar Ibn Rushd publishing house)..... 49

Ve spolupráci s nakladatelstvím Dar Ibn Rushd

**Redakce Bulletinu Společnosti česko - arabské neodpovídá za názory
autorů příspěvků**

Bulletin Společnosti česko - arabské č. 2 – srpen 2012, 20. ročník, uzávěrka
čísla 14. 8. 2012.

Redakční rada: PhDr. Jaroslav Bureš, Prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc.,
PhDr. Jana Gombárová, Vladimír Grulich, Mgr. Miroslav Houska, Ing. Marie
Hrušková, Beáta Hulínová, Milena Zeithamlová

Návrh obálky: Dana Horká

Fotografie na obálce: Falúka na Nilu (V. Grulich)
Mosulská brána (M. Houska)

Uspořádala: PhDr. Jana Gombárová, Dana Horká

Kontaktní adresa: Kazašská 1426, 101 00 Praha 10, tel.: 602 379 864
www.czech-arab.org, info@czech-arab.org

SČA číslo účtu: 248486470-0300

Příspěvky do Bulletinu můžete poslat e-mailem na adresu: bulletin@czech-arab.org

ISSN-1803-9227

Tisk: Omikron Praha, spol. s r. o.
U Elektry 650/2, Praha 9

STUDIE A DOKUMENTY

Ibn an-Nafis – jedna z nejvýznamnějších osobností středověké arabské medicíny

Václava Tlilí

(Celým jménem Alá ad-Dín Abú Hasan Alí ibn Abí Hazm al-Qaraší ad-Dimašqí, latinsky Annafis, 1213 – 1288¹).

Lékaři Ibn an-Nafisovi se až do nedávna nevěnovala v arabském odborném prostředí přílišná pozornost. Díky jeho všestranným znalostem ho řadíme mezi přední světové učence. Ibn an-Nafis byl ortodoxní sunnitský muslim a učenec šáfiovské² právní školy i šarii,³ též píšící o gramatice, rétorice, logice, religionistice a fundovaně v oboru islámské filosofie. Taktéž se ukázal být význačnou autoritou koránských studií, Prorokovy tradice, islámské právní teorie, islámské filosofie a arabského jazyka.

Narodil se v Qaraší u Damašku, kde také vyrůstal a vzdělával se. Navštěvoval lékařskou školu při nemocnici Bímáristán⁴ an-Núrí v Damašku, kde se mu věnoval významný profesor Muhadhab ad-Dín ad-Dachwar. Později přesídlil do egyptské Káhiry, kde sbíral zkušenosti při nemocnici an-Nasrí,⁵ následně pak v nemocnici al-Mansúrí, kde získal post vrchního lékaře Egypta a dostalo se mu vlivného postavení jakožto osobního lékaře mamlúckého sultána az-Záhira Bajbarse. V bímáristánu al-Mansúrí pracoval až do své smrti.

---

¹ AT-TABBÁ, U.F. *Ibn an-Nafis fi táríh at-tibb al-arabí*. Bejrút: Mu'assasatu al-maárif, 2002, s. 113-114.

² Jedna ze čtyř právních škol, zaměřující se na fiqh (islámská jurisprudencce či scholastika) v rámci sunnitského islámu, pojmenována podle svého zakladatele imáma aš-Šáfíiho.

³ Arabský výraz znamenající původně cestu vedoucí k prameni vody, nyní vykládán jako systém daný boží vůlí, a tedy neměnný a jednou provždy daný.

⁴ Označení pro nemocnici pocházející z perských slov *bímár* (pacient) a *stan* (označení místa).

⁵ Tento bímáristán nechal vystavět Saláh ad-Dín al-Ajjúbí.

STUDIE A DOKUMENTY

V roce 1242, kdy mu bylo 29 let, vydal své nejznámější dílo *Šarh tašrih al-Qánún* (Komentář k anatomii Kánonu),⁶ obsahující mnoho lékařských objevů, v první řadě je to nejranější známé pojednání na téma plicního krevního oběhu. Sestává se ze čtyř svazků – Všeobecného komentáře, Komentáře k dílu *Materia Medica* a léčivým sloučeninám, Komentář k nemocem všech částí těla a posledním dílem je Komentář k nemocem, které nejsou specifické pro určitý orgán. V prvním svazku popisuje svá zjištění týkající se malého krevního oběhu. Tento Ibn an-Nafisův objev, popírající přijímané myšlenky Galény a Ibn Sínovy,⁷ pak můžeme datovat do roku 1242. Andrea Alpagus (1450 – 1522), profesor medicíny v Padově tuto práci přeložil do latiny a přidával k ní své názory na plicní oběh. Kromě toho strávil plných třicet let studiem arabských lékařských rukopisů. Tento překlad, tištěný v Benátkách r. 1547, pomohl rozšířit popis Ibn an-Nafisova plicního oběhu učencům středověké Evropy a tak se zvětšovaly i pochybnosti ohledně Galény anatomie. O šest let později byl stejný popis plicního oběhu publikován Michele Servetem, který roku 1553 celé téma shrnul ve své knize *Christianismi Restitutio*. Jeho autorství je však zpochybnitelné vzhledem k tomu, že měl možnost seznámení se s prací Ibn an-Nafise, vydanou jen o pár let dříve.

Ibn an-Nafis správně tvrdil, že krev v pravé srdeční komoře se musí dostat do levé komory pouze plicemi, nikoli místem, které obě komory spojuje. Vedle toho jsou mu připisovány první popisy kapilárního a koronárního oběhu, proto bývá nazýván „otcem oběhové fyziologie“ či „největším fyziologem středověku“. Jeho práce nebyla překonána až do 17. století, kdy byl učiněn objev velkého krevního oběhu, s kterým r. 1628 přišel William Harvey (1578 – 1657). Tento vědec ukončil své doktorské studium na univerzitě Padova v r. 1602 podáním úplného popisu krevního oběhu, což později vyšlo v jeho slavné publikaci *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*, tištěné v r. 1628.

Nejobsáhlejším Ibn an-Nafisovým dílem je *Kitáb aš-šámil fí at-tibb* (Zevrubná kniha lékařská). Zabývá se operačními technikami, podrobně zde

---

⁶ Část Ibn Sínova Kánonu lékařství (*al-Qánún fí at-tibb*).

⁷ Lékař a filosof arabského středověku, latinsky Avicenna, žijící přibližně v letech 980 – 1037.

STUDIE A DOKUMENTY

definuje lékařské povinnosti a popisuje vhodné vztahy mezi lékařem, pacientem a personálem. Zabývá se správnou manipulací s tělem pacienta a chirurgickými nástroji. Toto dílo připomíná mohutnou vlnu intenzivní vědecké práce a snahy o náhradu obrovské ztráty při ničení knih během pustošení Baghdádu r. 1258 Mongoly. Mnoho muslimských učenců, včetně Ibn an-Nafise, psalo objemná encyklopedická díla ve snaze posílit vědeckou a kulturní činnost v islámském světě.

Ibn an-Nafis sepsal mnoho filosofických děl, přičemž mezi filosofií a teologií nečinil rozdíl. Držel se učení Koránu a respektoval hadíthy, ale považoval za nezbytné, aby byl každý hadíth rozumově přijatelný. Poukazoval na harmonii mezi náboženstvím a filosofií. Jako tradicionalista a velmi zbožný věřící, kterému bylo doporučeno požit alkoholu jako léčebného prostředku, odmítl. Vždy odpovídal, že si nepřeje potkat svého Stvořitele s jedinou kapkou alkoholu v krvi. Jeho pověst bohabojného a sunnu dodržujícího učenice, inteligentního a racionálního filosofa a uznávaného lékaře měla pozitivní vliv na jeho současníky i následovatele.

Ibn an-Nafisovy lékařské příručky jsou obdivovány pro svá utříděná lékařská fakta, která jsou vždy pečlivě, stručně a jasně zapsána. Jeho dalšími významnými pojednáními jsou *Kitáb al-mu'džaz fí at-tibb* – souhrn poznatků uvedených v publikaci *Šarh tašríh al-Qánún*, vyjma anatomie a popisu malého krevního oběhu. Dále *Al-Muhadhab fí al-kuhl al-mudžarrab* (Příručka oftalmologie), *Šarh abídhímíá li Ibuqrát* (Komentář k Hippokratově Epidemii) či *Šarh masá'il Hunajn* (Komentář k Hunajn Ibn Isháqovým Otázkám).

Obecně se předpokládá, že se věnoval svému vlastnímu bádání, sbírání lékařských zkušeností a dedukcím, a tedy se neodkazoval pouze na reference svých předchůdců. Není pochyb o tom, že jeho objevy přispěly ke správnému vývoji lékařské vědy a zdokonalení lékařské praxe. Byl nejspíše prvním lékařem, který správně popsal plíce a průdušky a důkladně propracoval funkci věnitých tepen, coby vyživovacího ústrojí srdečního svalu. Jeho vliv na generace lékařů a vědců, kteří přišli po něm, jak na západě, tak na východě, je pak patrný až do 17. století.

Václava Tlilí je spoluautorkou překladů *Moderní irácké povídky* (Dar Ibn Rushd 2012) a *Moderní libanonské povídky* (připravuje se).

STUDIE A DOKUMENTY

Voda – zdroj života i konfliktů

Dana Horká

Dostupnost vody se stává zásadním celosvětovým problémem. Není to však problém jen čistě ekologický, ale má v některých oblastech přímou souvislost s politickými konflikty, dokonce válkami. Ve své úvaze jsem se zabývala oblastí Severní Afriky a Blízkého východu. Podrobněji jsem se zaměřila na oblast Blízkého východu, konkrétně na arabsko - izraelský konflikt a jeho příčiny. Ačkoli je arabsko - izraelský konflikt medializován, jeví se mi médií předkládané informace jako povrchní a nevypovídají téměř nic o příčině. Ptám se tedy po příčině a nacházím ji v nedostatku vodních zdrojů a v boji o ovládnutí těchto zdrojů. Právě v této oblasti Blízkého východu je totiž nedostatek vody nejkritičtější. Proto se podrobněji zabývám problémem, který, ač opomíjen, je v pozadí jak izraelsko - palestinského konfliktu, tak konfliktů s okolními státy (Sýrie, Jordánsko).

„V nadcházejících letech budeme stát před úkolem, jak vyrobit dostatek potravin pro další dvě miliardy lidí a současně uchovat a rozšířit základnu přírodních zdrojů...“

(Organizace OSN pro výživu a zemědělství)

Úvod

Potraviny a voda jsou nerozlučně spjaty a zemědělská revoluce zásadním způsobem ovlivnila naše vodní zdroje. Intenzivní zavlažování a čerpání vody pro jiné účely v mnoha oblastech výrazně snížilo hladinu vody v jezerech, řekách a podzemních vodonosných vrstvách, zatímco voda stékající z polí je hlavním zdrojem znečištění zdrojů pramenité vody. Přičteme-li k tomu klimatické změny, sucha v mnoha oblastech a zvýšenou poptávku po vodě, je zřejmé, že přístup k pitné vodě bude jedním z hlavních problémů 21. století. [1]

STUDIE A DOKUMENTY

V úvaze se zabývám oblastmi tří povodí, kde je nedostatek vody kritický a kde vzhledem k růstu počtu obyvatelstva, nevýhodným přírodním podmínkám a omezeným zásobám vody dochází k neekologickému způsobu zacházení nejen s povrchovou, ale i spodní vodou. Jedná se o povodí Nilu, Eufratu a Tigridu, a Jordánu. Zejména v oblasti povodí Nilu a Jordánu dochází k odčerpávání spodních vod, které jsou fosilního původu, a tedy neobnovitelné. Dochází však také ke konfliktům mezi státy a etniky. Společné vodní zdroje vytvářejí určité politické napětí, a často se stávají součástí politických taktik, někdy dokonce ozbrojených konfliktů. Mám na mysli oblast užšího Blízkého východu, kde je nedostatek vody nejkritičtější ze všech tří povodí. Touto oblastí se podrobněji zabývám a sleduji na pozadí arabsko-izraelského konfliktu, do jaké míry souvisí ozbrojené konflikty s bojem o zdroje pitné vody.

Povodí Nilu

Vody Nilu jsou využívány k závlahovému zemědělství již tisíce let. Na povodí Nilu leží v dnešní době řada států. Nejvýznamnější z nich jsou: Egypt, Súdán, Etiopie. Menší roli pak hrají Eritrea, Keňa, Tanzanie, Uganda, Burundi, Rwanda a Demokratická republika Kongo. Většina vod Nilu přitéká z území Etiopie – Modrý Nil a Atbara, menší část z Viktoriina jezera – Bílý Nil.

Egypt má postavení nejvýznamnějšího a nejlidnatějšího státu. Patří mu dolní povodí řeky Nil. To je na jednu stranu výhodné – při projektování vodních děl se nemusí ohlížet na jiné státy povodí. Na druhé straně si musí zajistit dostatečný objem vody, a to především dohodami se sousedním Súdánem.

V minulosti zaplavoval Nil každý rok v létě území svého dolního toku vodami, které přicházely z východní Afriky. Tyto záplavy přinášely živiny a minerály, které jsou ideálním hnojivem pro obdělávanou půdu. Když vzrostla populace okolo dolního toku řeky, vyvstala potřeba kontrolovat povodně a chránit ornou půdu a bavlníková pole. Při velkých záplavách může být celé pole smeteno, zatímco při nedostatku vody dochází k suchu a hladomoru.

STUDIE A DOKUMENTY

Přehrady tedy působí proti záplavám, vyrábějí elektrický proud a poskytují vodu pro zemědělství. [2]

Z důvodů regulace toku Nilu zahájila britská koloniální správa v roce 1889 výstavbu Asuánské přehrady (nyní zvaná Nízká asuánská přehrada nebo také Stará Asuánská přehrada). Dokončena byla v roce 1902. Dále Britové vybudovali přehradu Sannár na Modrém Nilu a přehradu Džabal al Awlijá na Bílém Nilu v Súdánu. Tehdy měli Britové velkou část povodí pod svou kontrolou.

V koloniálním období byly Británií podepsány některé dohody o vodách řeky Nil. Po získání samostatnosti se africké státy těchto koloniálních dohod zřekly a odmítly se jimi řídit s poukazem na to, že je za ně podepsal někdo jiný. Egypt, v jehož prospěch Británie dohody většinu podepisovala, ale trval na jejich platnosti až do podepsání smluv nových. Nejdůležitější z těchto dohod z koloniální doby byla egyptsko-súdánská smlouva z roku 1929, pro Súdán značně nevýhodná. [3]

Politika potravinové soběstačnosti – více škody, nebo užítku?

Současným problémem Egypta je obrovský přírůstek obyvatelstva. Ten činí asi 1,8 miliónu lidí ročně. Egyptská vláda tedy stojí před úkolem, jak vyrobit dostatek potravin pro stále přibývajících lidí. Navíc, bývalá vláda prezidenta Mubaraka (1981–2011) prosazovala politiku potravinové soběstačnosti. Ta je ale umožněna jen za cenu neustálého rozšiřování a vytváření dalších zemědělských ploch, a to vesměs v původně pouštních oblastech.

Po druhé světové válce, kdy se státy povodí Nilu osamostatnily, se začalo s budováním dalších přehrad a hydroelektráren na celém povodí Nilu. Již tehdy se ale objevily spory s ostatními státy povodí o využití vodních zdrojů. Protože regulace Nilu Asuánskou přehradou nebyla dostatečná; měla nízkou kapacitu a v r. 1946 téměř přetekla, začalo se uvažovat o vybudování další nové přehrady.

O stavbě nové přehrady, umístěné několik km proti proudu od původní přehrady, bylo rozhodnuto roku 1952, za vlády prezidenta Násira. Finance na

STUDIE A DOKUMENTY

stavbu měla poskytnout Světová banka, která však později na nátlak USA půjčku ve výši 270 milionů dolarů zamítla. Důvodem byla narůstající sovětsko-egyptská spolupráce, která vyvrcholila dohodou o uznání Lidové republiky Čína. Egyptský prezident Násir na situaci reagoval znárodněním Suezského průplavu s úmyslem použít výnosy k financování stavby nové přehrady. Předtím byl Suezský průplav majetkem Společnosti suezského průplavu, jejíž akcie většinou patřily britským a francouzským investorům. Toto rozhodnutí o znárodnění uvrhlo Egypt do mezinárodních problémů a vyústilo v Suezskou krizi v roce 1956. [2]

Suezská krize v roce 1956 (červenec-listopad) byla krize, z níž se později vyvinul ozbrojený konflikt mezi Egyptem a aliancí Velké Británie, Francie a Izraele. Hlavní příčinou sporu byla kontrola strategicky důležitého Suezského průplavu. Výsledkem tohoto konfliktu bylo oslabení vlivu evropských mocností, posílení egyptské pozice a zvýšení vlivu Sovětského svazu na Blízkém Východě.

Roku 1959 podepsal Egypt další dohodu se Súdánem (Nile Waters Agreement), která upřesňuje nárok jednotlivých států na množství vody v Nilu, aby si zajistili možnost realizace svých vodních projektů. V této smlouvě již byly také uvedeny podmínky týkající se stavby Asuánské přehrady. Tato dohoda od svého podpisu nebyla dosud porušena, přestože se v mezidobí oba státy dostávaly do konfliktů, které však nepřerostly v ozbrojený konflikt. [2]

Nová Asuánská přehrada byla dokončena v roce 1971. Je také nazývána Vysoká Asuánská přehrada, vodní plocha této přehrady se nazývá Násirovo jezero. Byla přínosem pro zemědělství a zvýšení životní úrovně lidí, je také zdrojem levné energie. Pomohla redukovat záplavy, a v období sucha v roce 1978 zabránila hladomoru. Na druhou stranu, má tato stavba nemalé ekologické dopady. [2]

Ekologické dopady. Z uměle vytvořené nádrže Nassirova jezera se odpařuje obrovské množství vody, která způsobuje změnu mikroklima v okolí přehrady. Intenzivní srážky zasahují také velkou část Egypta. Přehrada ochránila deltu Nilu před nebezpečnými záplavami. Na druhou stranu bylo bahno přinesené

STUDIE A DOKUMENTY

velkou vodou zdrojem potřebných živin, které zúrodnily zemědělsky využívanou půdu v okolí řeky. Přehrada znemožňuje pohyb úrodného bahna po proudu a dochází k jeho usazování na dně Násirova jezera. Výsledkem je degradace půdy, kterou způsobuje také zvýšená salinita v důsledku změny režimu spodních vod. Zemědělci jsou nuceni ve velké míře využívat umělého hnojiva, což má za následek znečištění zdrojů pitné vody. Pravidelné záplavy také čistily Nil od odpadů z průmyslových podniků. Dnes je voda znečištěna těžkými kovy a řeka se tak stala nebezpečnou pro zdraví obyvatelstva. [2]

Podzemní vody v oblasti Severní Afriky a Saúdské Arábie

Podzemní vodní kanály se v Egyptě využívaly již za Starého Říma. Římané tyto kanály rozšiřovali – v délce desítek kilometrů a zavlažovali jimi pouštní území, kde se pěstovalo obilí pro zásobování Říma. V tehdejší době byl starověký Egypt obilnicí Říma. Části těchto podzemních vodních kanálů se dochovaly a používají se dodnes.

Zásoby podzemních vod v oblasti Arabského poloostrova a severní Afriky jsou značné. Tyto vody jsou fosilního původu,^a to znamená, že jsou neobnovitelné.

Přesto zde dochází k jejich čerpání, aby mohly být využívány k závlahovému zemědělství. Týká se to především Saúdské Arábie a Libye.

Libye věnuje mimořádnou pozornost projektu „Velká umělá řeka“, který má přinést obecný užitek. Tento projekt vznikl proto, aby přinesl vodu do severních oblastí. Z rezervoárů podzemní vody v jiholibyjské oblasti as-Sarír je podzemním potrubím přepravováno ohromné množství vody. Výstavba má několik etap. První etapa byla zahájena v roce 1984 a byla dokončena v roce 1991, bylo vybudováno 1877 km potrubí do Běngházi. Druhá etapa do Tripolisu byla dokončena v roce 1996, bylo vybudováno 1709 km. Ve třetí etapě bylo vybudováno dalších 383 km, které prodlužují potrubí z první fáze

---

^a podzemní vody, které se nacházejí v určité hloubce země (tato hloubka je závislá na složení příslušné horniny, druhohory, třetihory viz. vrty artézské studně)

STUDIE A DOKUMENTY

ještě dále do pouště. Tato voda je užívána jako pitná, ale i na zavlažování a pro průmyslové účely [4].

Tento projekt je realizován v etapách teprve dvacet let, přesto se odčerpávání spodních vod již projevuje v pouštních oázách, které vysychají.

Kromě fosilní vody využívá Libye také odsolování mořské vody, v současnosti takto získává přes 1,8 milionu m³ sladké vody za den [2].

Pokud jde o Saúdskou Arábii, ta v sedmdesátých letech začala se zavlažováním rozsáhlých oblastí v pouštích, za účelem pěstování zemědělských plodin. I zde bylo zavlažováno pomocí čerpání spodních vod. Tento způsob je však velmi neekonomický, neboť náklady na takto vypěstované obilí jsou několikanásobně vyšší, než je cena obilí na světovém trhu. Přesto Saúdská Arábie pokračuje v čerpání spodních vod a závlahovém zemědělství, a to zřejmě jen ve snaze o národní potravinovou soběstačnost, neboť disponuje značnými finančními prostředky a mohla by obilí a další plodiny nakupovat v zahraničí.

Saúdská Arábie vybuodovala od svého vzniku přes 200 přehrad s obsahem 850 miliónů m³ a v poslední době už vyrábí užitkovou vodu odsolováním mořských slaných vod v množství kolem 2,5 miliónu m³ denně, 29 stanic dodává potrubím v délce 2 600 km vodu do domácností [5].

Povodí Eufratu a Tigridu

Země povodí: Turecko, Sýrie, Irák

Podívejme se nyní, jaká je situace s využíváním vodních zdrojů na povodí řek Eufrat a Tigris. Tyto řeky pramení v horách východní Anatólie, a přes Sýrii protékají do Iráku. Zde se slévají v jednu řeku – Šatt al-Arab a vlévají se do moře.

Turecko je zde ze všech zemí povodí (Sýrie, Irák) v nejvýhodnější situaci, neboť zde obě řeky pramení, a nachází se tedy na horním povodí. Historicky nejvýznamnějším uživatelem těchto vod byla odedávna Mezopotámie – tedy území dnešního Iráku. Závlahový systém zemědělství se zde používá dosud a

STUDIE A DOKUMENTY

právě proto má Irák nejvyšší spotřebu vody z těchto tří zemí. Avšak s rozvojem moderního Turecka, s nárůstem jeho obyvatelstva a rozvojem průmyslu, začalo také Turecko více využívat vod Eufratu a Tigridu.

Turecko se rozhodlo využít svého přírodního bohatství, a začalo budovat na povodí obou řek vodní díla. Přibližně od 70. let začalo Turecko s výstavbou, a brzy vybudovalo více než dvě desítky přehrad a vodních elektráren. Oblasti jihovýchodní Anatólie byly zavlaženy a zúrodněny rozsáhlé zemědělské plochy. S rozvojem zemědělství se zvýšila i životní úroveň obyvatelstva v oblasti, která byla do té doby značně zaostalá. Tento úspěšný projekt měl však stinnou stránku. Nebral totiž ohled na potřeby dalších zemí povodí – Sýrie a Iráku. [3]

Sýrie se potýkala se značnými politickými i ekonomickými problémy. V době sjednocení s Egyptem (1958-1961) bylo dosaženo určitých vymožeností, byla např. zahájena agrární reforma. Právě ta však byla hlavním důvodem převratu a rozbití státu v roce 1961. Pak ale došlo k odbourání všech sociálních změn z období sjednocení. V zemi nastávala velká sociální nespokojenost obyvatel. Proto strana BAAS, která se chopila moci v roce 1963, hledala řešení, které by vedlo k urychlení procesu rozvoje. Proto se přikročilo k realizaci výstavby přehrady na Eufratu, která měla být materiální základnou pro budoucí rozvoj zemědělství a ekonomiky. [7]

V době realizace těchto projektů neexistovala mezi zeměmi povodí žádná smlouva, Turecko i Sýrie tedy realizovaly své plány zcela samostatně. To vyústilo v první vážnou roztržku v roce 1974, hrozící přerůst v ozbrojený konflikt. Turecko v té době právě dostavělo obrovskou přehradu Keban na Eufratu a Sýrie na stejné řece Asadovu přehradu. Obě země se rozhodly naplňovat přehrady ve stejný okamžik, takže do Iráku Eufratem nepřitékala téměř žádná voda. Irák hrozil rozbombardováním Asadovy přehrady (a zřejmě jen intervence Sovětského svazu a Saúdské Arábie mu v tom zabránila. Voda byla zřejmě jen poslední kapkou v kritických vztazích mezi Sýrií a Irákem.) Nakonec se syrská strana zavázala k pouštění 450 m³/s do Iráku během plnění jezera. [3]

Další vztahy v povodí se odvíjely především na pozadí proměnlivých syrsko-tureckých bilaterálních vztahů. V průběhu osmdesátých a devadesátých

STUDIE A DOKUMENTY

let Syřané využívali k jednání s Tureckem kurdský problém. Za turecké ústupky byli ochotni slíbit ukončení podpory kurdským separatistům, jejichž vůdce Abdullah Ocalan pobýval v Syrském azylu. V devadesátých letech byla častá situace, kdy Turecko pouštělo do Sýrie málo vody, načež Sýrie po neúspěšných pokusech o nápravu zintenzivnila podporu kurdským povstalcům. [3]

Povodí Jordánu

Od Eufratu k Nilu – až tam se měla rozprostírat země zaslíbená.

Novodobá státní izraelská vlajka má specifický význam. Dva modré pruhy na bílém poli s Davidovou hvězdou uprostřed znamenají řeku Nil (spodní pruh) a řeku Eufrat (vrchní pruh) a hvězda je symbolem zaslíbené země, která se měla rozprostírat od Egypta po Irák.

Taková byla idea otce sionismu Theodora Herzla. Rozloha dnešního Izraele je mnohem menší, přesto budování země zaslíbené nebylo jednoduché. První novodobí židovští přistěhovalci přijížděli do Palestiny na přelomu devatenáctého a dvacátého století.

Nebyla to však neobydlená pustina, jak si snad představovali. Byla zde města a vesnice, obdělávaná pole a sady. Většina těchto úrodných oblastí byla v té době již osídlena, a to převážně arabským obyvatelstvem. To bylo pro Židy rozčarováním, a protože jejich příliv se zvyšoval, neměli jinou možnost, než zakládat osady v pustinách, často přímo v poušti. Zde stavěli své domy a zakládali pole. Již tehdy zde ale byl nedostatek vody. Situace Židů nebyla tehdy jednoduchá, ale přistěhovalcům napomáhala britská mandátní správa nad Palestinou, ustanovená v roce 1920, která sympatizovala se sionistickým hnutím.

Osady, které tito přistěhovalci a jejich následovníci založili, se staly jádrem státu Izrael. [6] Byli to právě Angličané, kteří umožňovali a všemi prostředky podporovali stěhování Židů do Palestiny. Poskytovali jim výhody, vedli politiku zakupování, darovali jim ohromné rozlohy půdy. Mimo to využívali zrádného počínání některých palestinských feudálů, kteří pozemky sami prodávali. [7]

STUDIE A DOKUMENTY

V duchu Balfourovy deklaráce, v níž anglický ministr zahraničí vyjádřil podporu židovskému přistěhovalectví, začala být Palestincům také konfiskována půda. Mimo to zvýšily britské úřady místní daně tak, že mnozí zemědělci byli nuceni půdu sami prodávat přistěhovaleckým společnostem. Síla jejich hnutí rostla a již v roce 1929 přesahoval počet židovských imigrantů 150 000 osob. [8]

Angličané potlačovali narůstající odpor palestinských Arabů a jejich opětovná povstání, politikařili a obchodovali s místními feudály a oddalovali jakákoli jednání o uspořádání místních poměrů uspokojující palestinské obyvatelstvo všech náboženství. [7]

Stálý pramínek židovských osadníků dokázal za dvě generace zvětšit židovskou komunitu – jišuv – na 630 000 osob, tj. více než třetinu veškeré populace v Palestině. Tvrdé pracovní nasazení sionistických kolonistů přetvářelo někdejší polopoušť ve vysoce produktivní oblast. Britská mandátní správa sice vybuodovala základy infrastruktury, ale sionistické hnutí přineslo do země nové zemědělské a průmyslové technologie. V roce 1936 byla Palestina již třetím největším exportérem citrusových plodů. [9]

Je zřejmé, že otázka ekologických dopadů takové hospodářské politiky nebyla tehdy ještě aktuální. Aktuální však již začaly být první konflikty mezi Araby a Židy na území Izraele a Palestiny. Jejich hlavní příčinou byl právě nedostatek vodních zdrojů a boj o tyto zdroje, jejichž jediným větším zdrojem je Galilejské jezero a řeka Jordán.

Jordán

Jordán je řeka tvořící hranici mezi Izraelem, Jordánskem a Západním břehem Jordánu a vlévá se do Mrtvého moře. [10] Historicky a nábožensky je považována za jednu z nejposvátnějších řek světa. [11] Na povodí řeky Jordán leží Sýrie, Libanon, Jordánsko, Palestina a Izrael. Je nejvýznamnějším zdrojem sladké vody pro oblast Izraele, Palestiny, Jordánska a přilehlé části Sýrie. [12] Dalším zdrojem vody je Galilejské jezero. V Jordánsku, Palestině a Izraeli je situace s dostupností a využíváním vodních zdrojů nejkritičtější z celé oblasti

STUDIE A DOKUMENTY

Blízkého východu. Je zde velká koncentrace obyvatelstva, omezené vodní zdroje a napjaté mezinárodní vztahy. [3]

Řeka Jordán, arabsky Nahr al-Urdun, hebrejsky ha-Jarden. Je dlouhá asi 320 km (vzdušnou čarou jen 170 km) a její povodí zaujímá 17 300 km². Pramení v oblasti hory Hermon, z území na hranicích Sýrie a Libanonu. Hora Hermon je jedním z nejvyšších vrcholů v této oblasti a kvůli své výšce zachytává velké množství srážek. V určitých ročních obdobích (zima a jaro) pokrývá všechny tři vrcholky hory Hermon sníh. Tající sníh napájí místní potoky a řeky a zvýšená vodní hladina zúrodňuje půdu. V této části svého toku tvořila řeka Jordán do roku 1967 mezinárodně uznanou státní hranici mezi Izraelem a Sýrií, kdy oddělovala Golanské výšiny, ale po Šestidenní válce je území na obou stranách řeky okupované Izraelem. Dále protéká Tiberijským jezerem, sníženinou al-Ghór a ústí do Mrtvého moře. Po opuštění Galilejského jezera (též Tiberijské jezero) se do Jordánu vlévá zleva řeka Jarmuk, která odděluje Golanské výšiny od Jordánska. [2]

V současnosti je pro zásobování pitnou vodou, zemědělské závlahy (většina izraelského zemědělství se opírá právě o vodu z Jordánu) či průmysl odebíráno 70 až 90 % průtoku řeky. To má negativní důsledek v podobě setrvalého poklesu (řádově metr ročně) hladiny Mrtvého moře, neboť vypařování převládá nad přítokem, což činí z kontroly toku řeky otázku prvořadého politického významu. [12] Součástí povodí a celého problému vodních zdrojů jsou i podzemní vody: tzv. Pobřežní zvodeň na pobřeží Izraele a pásma Gazy a tzv. Horská zvodeň pod palestinským územím Západního břehu. [3]

Za poslední půlstoletí se ve světě odehrálo na čtyřicet násilných aktů, v nichž hrála roli dostupnost vody, z toho přes třicet jich bylo mezi Izraelem a sousedními arabskými státy, například v 60. letech Izrael zlikvidoval syrské zařízení pokoušející se odvést vodu z řeky Jordán. [12]

Podrobné plány na využití vod v regionu měli už první sionisté. V praxi se ale začalo s rozdělením a využitím vodních zdrojů operovat až po vzniku Izraele v roce 1948. Ve velmi napjaté atmosféře se po tomto datu snažila

STUDIE A DOKUMENTY

izraelská i arabská strana urvat co nejvíce. Došlo i na ostřelování některých vodních projektů.

V této atmosféře bylo obtížně dohodnout se na společném postupu při výstavbě vodních projektů. Přestože byly určité snahy o dohodu, byly zcela zmařeny Suezskou krizí v roce 1956.

Proto začaly jednotlivé státy realizovat své národní vodohospodářské záměry jednostranně, a bez vzájemných spojitostí. Na izraelské straně je nejvýznamnějším počinem výstavba Národního vodního přivaděče, postaveného v letech 1953 až 1964. Ten odvádí asi polovinu průtoku Jordánu z Galilejského jezera potrubími a kanály na izraelské pobřeží a dále na jih do pouště Negev. Slouží pro zavlažování pobřežní nížiny a Negevu a pro zásobování velkých měst na pobřeží pitnou vodou. Tyto projekty se však neobešly bez vzájemných konfliktů. Syrské stíhačky ničily tuto izraelskou stavbu Národního vodního přivaděče na Galilejském jezeru a izraelské zase rozstřílely syrské staveniště, které mělo sloužit k odvádění toku říčky Bánjás na Golanských výšinách. [3]

Přesto, že Izraelští zemědělci hospodaří ve velmi nevýhodných přírodních podmínkách – Negevská poušť tvoří asi 50 % státu, je izraelské zemědělství vysoce rozvinuté. Zaměstnává asi 20 % obyvatel. Orná půda zabírá 15,45 %, pastviny 7 % a lesy 5,3 % rozlohy státu. Přibližně 54 % celkové výměry zemědělské půdy je zavlažováno a zemědělci se tak podílí zhruba 60 % na celkové izraelské spotřebě sladké vody. Zemědělská půda se získává finančně nákladným zúrodněním pouště – zavodňováním, odsolováním a vhodnou druhovou skladbou rostlin. Mezi pěstované plodiny patří obilí, citrusové plody, olivy, brambory, bavlna, cukrová řepa, tabák, vinná réva a rajčata. Důležitý je také chov dobytka, většinou skotu, velbloudů, koz, ovcí a drůbeže. Rybolov se provozuje ve Středozemním moři, zajímavostí je chov teplomilných ryb v poušti, kde se k jejich chovu používá poloslaná voda čerpaná z termálních vrtů v Negevské poušti. [13] Geotermální voda se slaností zhruba desetkrát nižší než mořská, neznečištěná a teplá 37 stupňů Celsia se pro ryby ukázala jako ideální. Tento původně vědecký pokus se zavedl do praxe a ukázal se jako výhodný obchod. Sami Izraelci jsou názoru, že je třeba považovat pouštní

STUDIE A DOKUMENTY

území, pod nímž existují podzemní vody, za půdu s velkými možnostmi, zvláště pak k produkci potravin, protože je na ní malá konkurence a obyvatelům dává velké možnosti. [2]

Zemědělství však má v posledních dvou desetiletích klesající tendenci a nyní produkuje jen malou část HDP. Je to způsobeno řadou negativně působících faktorů. Stěžejním negativně působícím faktorem je krize v zásobování izraelského hospodářství vodou. V posledních letech pravidelná sucha přispěla ke kritickému snížení zásob vody v přirozených rezervoárech (Galilejské jezero, pobřežní a horská podzemní voda). Hojně deště v zimních sezónách let 2002-2005 sice do značné míry přirozené zásoby použitelné vody obnovily, ale i bez ohledu na tuto skutečnost je spotřeba vody v zemědělství nadále hodnocena jako disproporčně vysoká. Srážkovost v zimní sezóně v roce 2007 byla v porovnání s předchozím obdobím podstatně nižší. [13]

Asi 30 % ceny vody spotřebované v zemědělství je dotováno. Z důvodu výše uvedené krize v zásobování vodou předchozí vláda navrhla postupné odbourávání těchto dotací za účelem podpory úspor. Ještě za vlády premiéra Šarona, známého úzkými vztahy se zemědělskou lobby, však byla připravená reforma zrušena a bylo zachováno cenové zvýhodnění vody pro zemědělství. Současná vláda nemá ke změně v této záležitosti dostatečnou sílu.

Samozřejmě ale zůstávají v platnosti stanovené kvóty, přidělový systém je navíc jednou z cest k úsporám. Kvóty dodávek vody pro zemědělství byly také v posledních letech snižovány, což v důsledku vyvolává nutnost restrukturalizace produkce směrem k plodinám méně náročným na závlahy. Řešení problému probíhá oběma směry - na jedné straně snižováním zemědělské spotřeby, a to jak postupnou změnou struktury produkce, tak využitím vědeckotechnických poznatků ke snížení spotřeby na jednotku produkce (kapkové závlahy, šlechtění méně náročných odrůd), na druhé straně zvětšováním disponibilních zdrojů výstavbou odsolovacích kapacit a využíváním recyklované odpadní vody. [13]

Není to však jednoduché, na jedné straně je zde značný přírůstek obyvatelstva, pro které je třeba zajistit potraviny, na straně druhé omezené přírodní zdroje. Přestože část potravin Izrael dováží – v r. 2006 to byly 4 mil.

STUDIE A DOKUMENTY

tun obilí,[13] existují zde značné překážky pro rozvoj dovozu. Jde především o silný protekcionismus v obchodě s potravinářskými výrobky, přestože vláda usiluje o liberalizaci a odstraňování dovozních omezení. Dovoz totiž komplikují nejen běžné množství kvóty, ale i zákazy dovozu některých výrobků a další předpisy (např. kašrut tj. náboženské zásady pro přípravu potravin). Pro vztah státu k domácí výrobě jsou charakteristické dotace domácích producentů. Kromě dotací zlevňujících spotřebu vody, zmíněných výše, jsou další formou vládní podpory dotace investic do výrobních prostředků, které by se však také měly postupně snižovat. [13]

V poněkud jiné situaci je arabské obyvatelstvo. Následkem války v roce 1967 se Izrael zmocnil kontroly nad strategickými zdroji vody na Golanských výšinách a na Západním břehu. [2] Jedním z důvodů k okupaci byl strategický význam povodí Západního břehu jako nejdůležitějšího zdroje vody pro Izrael. Po roce 1967 se značně zhoršil přístup a možnost využívání vody ze strany Palestinců. Další klíčové zdroje vody pro Izrael leží na okupovaných územích Gazy, a v Galileji. Velká část izraelských zdrojů se tak prolíná s palestinskými, které jsou vlivem okupace stejně pod kontrolou Izraele. Izrael se obává, že zřízením Palestinského státu na Západním břehu Jordánu by došlo k velkému odčerpávání vodních zdrojů, a to proto, že palestinská politika dovolí neomezené hloubkové čerpání podzemní vody, které je v současné době omezeno kvůli nízké hladině těchto vod.

Přesto se podařilo dosáhnout určitých dohod. V roce 1994 byla součástí mírové smlouvy mezi Izraelem a Jordánskem také dohoda o vodě. Na jejím základě si země mezi sebe rozdělily v absolutních objemech vody Jordánu a Jarmúku. Ve smlouvě se hovoří také o ochraně podzemních vod pod Wádí °Araba. Nároky Palestiny, Sýrie a Libanonu však dohoda ignoruje. [2]

Roku 1996 vyjednávači Izraele a Palestiny dospěli v Tabě k dohodě ohledně vodních zdrojů. V něm Izrael uznal právo Palestinců nad správou vodních zdrojů nacházejících se na palestinském území. V dokumentu také Izrael garantoval Palestině stanovené množství vodních zásob z Horské zvodně ve východní části Západního břehu. [14]

STUDIE A DOKUMENTY

Tento dokument však nepřiznává Palestincům žádná práva na vody Jordánu a opět se neohlíží na nároky ostatních zemí povodí. [3]

Závěr

Domnívám se, že konflikty související s vodními zdroji na Blízkém Východě nejsou způsobeny náboženstvím ani ideologií, třebaže je náboženská stránka problému médií akcentovaná. Z výše uvedených nastíněných konfliktů, které jdou ruku v ruce se strategickými záměry, je zjevné, že jde zde především o získání přístupu k vodě, jakožto životně důležité surovině. Je pravda, že je tohoto vzácného zdroje využíváno jako nátlakového prostředku k dosažení cílů. Těmito cíli jsou často právě vodní zdroje. Počet obyvatel na Blízkém Východě se zvyšuje, a panují obavy o budoucnost. Nevidím ale reálnou možnost vyřešení arabsko-izraelského problému vojenskými prostředky. Jedinou alternativou je politický dialog, ve kterém by obě strany dospěly k nějakému konsenzu. Všichni obyvatelé, ať už Židé nebo Arabové, jsou jen lidé, kteří žijí v zemi chudé na vodu.

A tak jako si řeka najde cestu korytem, tak by si lidé měli nalézt cestu k sobě a dohodnout se.

Vždyť žijí na jedné planetě a věří v jediného Boha.

Literatura

1. HAYDEN, Thomas. Potraviny a voda: Ohrožené zásoby vody. *National Geographic, Puls Země – Obrazová zpráva o globálních trendech*, 2008. Zvláštní vydání, s. 42-47.
2. Wikipedie – Otevřená encyklopedie. Dostupná on-line na <http://cs.wikipedia.org>
3. MACHÁČEK, Štěpán. *Úloha vodních zdrojů v mezinárodních konfliktech na Blízkém východě*. 2006, 10 s. Grantová studie na zpracovaná na základě výzkumného projektu MZV č. RM 02/26/05. Dostupná na <http://www.mzv.cz/wwwo/MZV/default.asp?id=25111&ido=13644&idj=1&amb=1>

STUDIE A DOKUMENTY

4. BAHBOUH, Charif. *Libye*. Dar Ibn Rush, 2004, s. 39.
5. BAHBOUH, Charif. *Království Saúdské Arábie*. Dar Ibn Rushd, 2011, s. 56.
6. LEWIS, Bernard. *Dějiny Blízkého východu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, 383 s.
7. BAHBOUH, Charif. *Sýrie: historie, kultura, geografie*. Praha: Nakladatelství Dar Ibn Rushd, 2005, 176 s.
8. HAVLÍK, Jindřich. *Návštěvou ve svaté zemi*. Praha: Futura, 2002, s. 18.
9. NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století II*. Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2005, s. 73.
10. *Hydrography and history of River Jordan*. United Nations University. Dostupné on-line na <http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/80859e/80859E02.htm#Hydrography> (anglicky)
11. Wikipedia. Dostupné on-line na http://cs.wikipedia.org/wiki/Associated_Press
12. OLŠER, Břetislav. *Blízký východ - horká půda pod nohama nejen od slunce*. Dostupné on-line na <http://bretislav-olser.enface.cz/?s=puda-horka.nejen-od-slunce>
13. *Izrael: Ekonomická charakteristika země*. Dostupné on-line. BusinessInfo.cz, [cit. 2008-04-29]. Dostupné on-line na <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/izrael-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001005/>
14. MENDEL, Miloš. *Židé a Arabové. Dialog idejí a zbraní*. Prachatice: Rovina ve spolupráci s Orientálním ústavem ČSAV, 1992, 281 s.

Dana Horká je spoluautorkou překladů *Moderní saúdskoarabské povídky* (Dar Ibn Rushd 2011), *Moderní irácké povídky* (Dar Ibn Rushd 2012).

KULTURA

Z arabské edice Jáqútova popisu Erbílu z roku 1216

Miroslav Houska

Erbil, Arbil či dnes kurdsky Hawler, je poprvé připomínán v sumerských svatých klínopisných textech ve třetím tisíciletí před naším letopočtem, tehdy jako město svaté Ur-bilum. V době Asyrských říší název města dostal semitskou podobu Araca illu, město „čtyř bohů“. Arabský životopisec a geograf Jáqút (Yaqut ibn-'Abdullah al-Rumi al-Hamawi (1179–1229), arabsky: ياقوت الحموي الرومي), však uvádí jiný výklad původu jména tohoto dnes již téměř milionového města:

Soustředné uspořádání moderního města okolo historické citadely

„Irbil se píše s kasrou, poté se sukúnem, pak *b*, lomený singulár, a *l* podle vzoru *íṭmid*. Hamzu nelze použít, protože to není podle vzoru *af'il*. Nicméně Síbáwíja uvádí, že se říká, že zde byl jazyk, který se nepoužívá, a Irbil se stal arabským. Al-Asma^í říká, že *ar-rablu* je druh stromu, který, když přešlo léto a ochladilo se, zazelenalo se jeho listí, aniž by přesešlo, a tomu říkali že *ta-rabbalat* (*obdaroval*) zemi. Od toho pak *rabíl*. Je možné, že půda v těch letech přinášela větší úrodu, a tak jeho vegetativní schopnosti vedly k tomuto pojmenování...

KULTURA

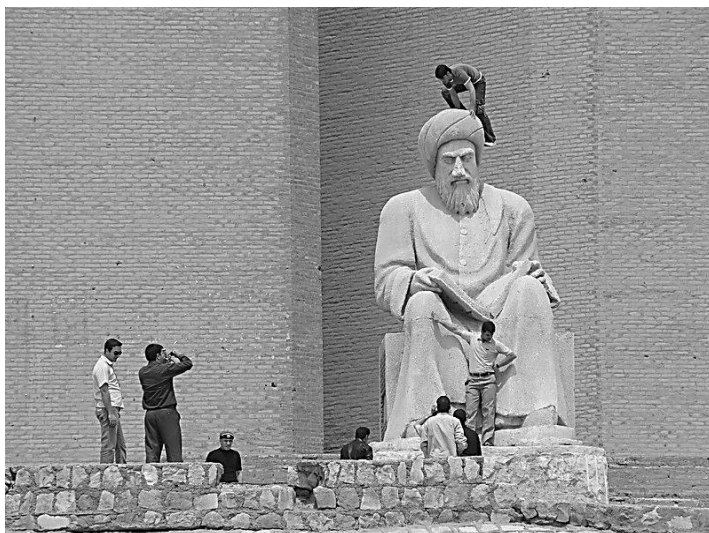
Irbil, je opevněnou citadelou s velkým rozlehlým městem, rozprostřeným na prostorném pozemku. Citadela má hluboký příkop a stojí po straně města a městských hradeb, které rozděluje na polovinu. Stojí na vysokém návrší s velkým a širokým vrcholem. Na citadele jsou tržnice, obytné domy i mešity k modlitbám. Podobá se citadele v Halabu (Aleppo), ta je však větší a rozlehlejší... (Irbil) leží mezi dvěma Zábý, reprezentuje vliv Mosulu, od kterého jej dělí vzdálenost dvou dnů. V dnešní době se pod ochranou této citadely rozkládá veliké, široké a dlouhé město, které vystavěl, hrady, stavby a jeho tržnice Qajsarije nechal zbudovat emír Muzaffar ad-Dín Kukburí Bin Zajn ad-Dín Kúčak Alí. Vystavěl město, které učinil svým sídlem a nabyt tím velké vážnosti. Vyrovnal se králům, a převyšoval je svou velkodušností i zkušenostmi, až se jej začali obávat... (Irbil) získal věhlas ve svém okolí, a stal se tak cílem cizinců, z nichž mnozí se zde usadili, a z města se stala metropole. Emírova povaha byla rozporná, protikladná, zatížena mnohdy nespravedlností, když získával peníze mimo území města, ale na druhé straně byl štědrý k chudákům a pohostinný k cizincům. Tím nabyt obrovské bohatství, za které vykupoval i zajatce z rukou nevěřících... S velikostí a výstavbou tohoto města se měnil jeho charakter, a to z vesnice na město. Většinu obyvatel tvoří Kurdové, kteří se arabizovali. K emirátu bylo připojeno mnoho pevností. Město leží od Bagdádu sedm dnů karavanní cesty. Kolem nejsou zahrady, není v něm řeka s tekoucí vodou, většina vegetace je závislá na kanálech skrytých pod zemí. Pije se zde však sladká, čerstvá a čirá voda ze studní, a není rozdíl mezi jejich vodou a vodou v Tigrisu v al-Adúbě, nebo al-Chufě. Ovoce se pěstuje na okolních horách.

Když jsem do něj přijel, neviděl jsem nikoho laskavějšího než Abí al-Barakát ben Ahmad ben al-Mubáarak ben Mawhúb ben Ghaníma ben Ghálíb, známého jako al-Mustawfí, jistého vzdělaností, milovaného a uznávaného svým lidem, zbožného, blízkého sultánovi, zastávajícího úřad vezíra. Vyslechl jsem vyprávění o mnohých, kteří přispěli k pokroku Irbilu, on však napsal řadu knih, přednášel mi svou poezii a osobně mi napsal:

*Pamatuj si mně jako vánek, co lehce letěl
nad orosenou zahradou a otevřel jitro
Dům se vzdálil, však nepřekročil břeh
bezpečí a vzpomínek, pokud se sobě vzdálíme*

KULTURA

Poezií se zde proslavil i Núšahrawán al-Baghdádí, známý jako slepý d'ábel Iráku, jdoucí cestou ostré plodné satiry (al-hazl) využívaje výrazů Bagdád'anů i Kurdů, posléze se od toho odrazil a přešel k chvalozpěvům (al-madah) na Irbil...“

Socha al-Mustawfiho je oblíbeným místem pro fotografování

Dnes se Erbil vrací ke kurdskému jazyku a středem pozornosti mládeže není ani poezie al-Mustawfiho (1169-1239), bývalého ministra financí sultána Muzaffara al-Kukburího, ani jeho čtyřsvazková historie Erbilu, nýbrž jeho socha před branami erbilské citadely.

Překlad a snímky: Miroslav Houska

Mgr. Miroslav Houska, arabista a orientalista, místopředseda Společnosti česko-arabské a vedoucí zahraničních projektů pro oblast Blízkého východu a severní Afriky restaurátorské společnosti Gema Art Group, a. s.

KULTURA

Češi pracují na projektu UNESCO v Iráku

Miroslav Houska

Restaurátorská společnost GEMA ART GROUP, a. s. uzavřela na podzim roku 2011 smlouvu s UNESCO na realizaci projektu „Provedení urgentních záchranných prací na čtyřech domech na citadele v Erbilu.“ Čeští specialisté se tak po určité době vrátili na tuto historickou lokalitu. Do projektu zapojili místní pracovníky, jak Arabů, tak Kurdů, s nimiž v minulých letech pracovali, a kteří tak získávají nové dovednosti při konzervaci a restaurování památek iráckého kulturního dědictví. Práce na projektu budou ukončeny v roce 2013.

Snímky představují stav části objektu před zahájením prací, a poté průběžný stav před letním přerušením prací (technická pauza - červenec a srpen), kdy teploty brání použití některých technologií.

KULTURA

Snímky: Miroslav Houska

KULTURA

Vesnický holič حلاق القرية

Ibrahím ‘Abdulqádir al-Mázíní (Egypt)

إبراهيم عبدالقادر المازني

Před několika lety jsem byl jedním vesnickým pohlavárem pozván na venkov. Civilizace z města tehdy ještě na vesnici nepronikla a pomyslení, že na pár dní uniknu městskému ruchu, bylo lákavé. Pozvání jsem přijal.

Vše bylo v naprostém pořádku až do té doby, než jsem zjistil, že jsem zarostlý a potřebuji oholit. Můj velice štědrý hostitel mi nabídl svou břitvu. Avšak já, zvyklý na městský komfort jsem se chtěl nechat oholit od holiče.

Za několik dní přišel. V ruce měl špinavý pytel od ječmene. Pozdravil, sedl si a začal mi vyprávět. Pomyslel jsem si, že to bude nějaký omyl a zeptal jsem se ho, nezná-li tu nějakého holiče. Muž se záhadně usmíval, hrál si se svou bradkou a neodpovídal. Měl jsem zlost a v duchu jsem si nadával, že tady s ním ztrácím čas, zatímco jsem už mohl být oholen. Zeptal jsem se ještě jednou pro jistotu:

„Jste snad, pane, vy ten holič? Já bych totiž potřeboval oholit.“

Muž neodpovídal, jako by byl hluchý.

Křikl jsem na něj proto hlasitěji: „Rozumíte mi? Oholit!“

Zachechtal se a pomalu sunul ruku do pytle. Vyndal obrovské nůžky. Ze žertu jsem se ho zeptal, jestli mají na vesnici slony.

„Proč slony?“ odpověděl.

Ukázal jsem na nůžky. Usmál se:

„Kdepak, to tady na vesnici máme pro osly.“

S údivem jsem však spatřil, jak z pytle vyndává holicí náčiní včetně břitvy asi tak stejné velikosti jako byly nůžky.

„Co to všechno znamená?“ povídám já.

A on: „Bůh buď s trpělivými.“ A vyzval mne, abych si sedl na zem.

„Ale proč?“

„Nechcete snad, abych vás oholil?“

KULTURA

„Ano, ale cožpak není možné, abych si sedl na židli?“

On mi však řekl: „A co já?“

Řekl jsem si v duchu: „Amen s tebou.“ Podrobil jsem se a usedl na zem.

Otevřel břitvu, která byla jako pilník. Vyhrkl jsem ze sebe:

„Proboha, ale moje tvář není ze železa!“

„Neboj se, Bůh je s tebou,“ povídá holič. Mé obavy vzrůstaly, zvláště když začal opakovat: „Bůh je veliký! Bůh je veliký!“ To jsou slova, která opakuje řezník při obětování berana.

Uchopil mou hlavu do svých rukou. Polekaně jsem vyskočil a utíkal pryč. Byl však rychlejší než já. Zastavil mě a udiveně se mne zeptal, co se mi stalo? Já zoufale opakoval:

„Pozval jsem vás, abyste mi vousy oholil, ne abyste je opiloval.“

Pohlédl jsem do jeho nechápavých očí, vzpomněl jsem na Boha a pokorně se vrátil zpátky na své místo na zemi. Klekl si, sevřel mi hlavu dlaněmi a zvrátil mi ji dozadu. Nohy mi sevřel svými koleny a krk objal levou rukou, div mě nezadusil. Chtěl jsem vykřiknout, ale zřejmě s tím počítal a zacpal mi ústa rukávem. Pronikavý pach venkova linoucí se z jeho šatů byl pro mne jako narkóza. Neměl jsem již sílu se bránit, když na mou tvář sjela čepel jeho břitvy.

Po holení přede mne postavil velký dřez pro obětní berany, z kbelíku na mou hlavu vyлил studenou vodu, aby očistil svatou krev, kterou obětoval. Z pytle od ječmene vyndal ručník, který byl špinavější než hadr na podlahu. V tu chvíli jsem se vzpamatoval a tuto jeho poslední laskavost jsem odmítl.

Tak tedy skončilo mé nevšední setkání s venkovským holičem, jehož následky mám na obličeji dodnes.

překlad z roku 1963: *Ch. B.*

INFORMACE

K 60. narozeninám prof. PhDr. Eduarda Gombára, CSc.

Josef Ženka

V letošním roce oslaví významný český orientalista prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc., ředitel Ústavu Blízkého východu a Afriky, historik, arabista, islamolog, vysokoškolský učitel a diplomat, šedesát let svého života. Svou vědeckou a pedagogickou dráhou za posledních třicet čtyři let si vydobyl významné místo v historii české orientalistiky a arabistiky.¹

Narodil se 14. října 1952 v Hranicích na Moravě do moravsko-slovenské rodiny. Jeho otec podplukovník ing. Eduard Gombár (1922–1977) byl slovenského původu a pocházel z Bratislavy. I když se v domácnosti u Gombárových hovořilo česky, malý Eduard ovládal plyně i slovenštinu a vybudoval si silný vztah ke slovenskému prostředí. Později byl podpořen i otcovým převelením do Trenčína v roce 1957, kde začal jubilat v roce 1959 navštěvovat základní školu, a častými návštěvami u příbuzných v Bratislavě a Senci. Z Hranic na Moravě pocházela jeho maminka RNDr. PhMr. Věra Gombárová (1928–2005) a jeho tatínek zde vystudoval dnes už neexistující vojenskou akademii. Eduard Gombár se sem později často vracel na prázdniny za svými prarodiči a ke kraji získal velkou náklonnost.

Náklonnost ke světu tehdy ještě dalekého Orientu a Afriky získal díky atlasovým cestám, kdy hledal země, odkud pocházely cizokrajné poštovní známky. Na základní škole a zejména později na gymnáziu rozvíjel své znalosti jak běžných světových jazyků, rovněž i perštiny a turečtiny a šestiletým studiem latiny. Poslechem rozhlasu mu v hlavě utkvěl arabský jazyk, do kterého se náš oslavenec rozhodl proniknout hlouběji a stal se mu nejen celoživotní zálibou ale i profesním osudem. Arabský jazyk se začal učit nejprve jako samouk, k osobním stykům s arabskou komunitou přispěl jeho otec, který mu jako patnáctiletému otevřel dveře mezi arabské studenty a vojáky v Brně, kam se celá rodina v roce 1964 přestěhovala. Jeho zájem byl

---

¹ Životopis zde uvedený je výsledkem několika osobních rozhovorů s Eduardem Gombárem

INFORMACE

podpořen cestou do Sýrie, kterou v létě 1969 podnikl na vlastní pěst. V čistě arabském prostředí strávil necelé dva měsíce a posílil svou znalost jazyka a sunnitského islámu.

Své první vysokoškolské zkušenosti sbíral ještě jako student gymnázia u brněnského lingvisty a indologa profesora Erharta, jehož přednášky sanskrtu navštěvoval. Zde si uvědomil, že nemá zájem pouze o lingvistické a filologické zaměření, ale o historii, filozofii a především praktickou znalost daného prostředí a živého jazyka. V tomto jeho přesvědčení ho ještě utvrdilo několik cest do Prahy za profesorem Petráčkem. Na filozofickou fakultu Univerzity Karlovy nastoupil v roce 1972. Arabština se tehdy neotvírala, a tak byl přijat do jedné z tehdy nejprestižnějších kombinací dějepis-filosofie. Na arabštinu chodil se studenty z tehdejšího druhého ročníku a oficiálně si ji přibral v roce 1973 jako třetí obor. Na dějepise a filozofii se stal jeho spolužákem a přítelem Miloslav Ransdorf, na arabistice chodil do ročníku s později významnými pedagogy a vědci Ladislavem Barešem, Milošem Mendelem a Břetislavem Vachalou. Studia ukončil roku 1977 absolvováním 8 státních zkoušek s průměrem 1,0 za celé studium. Svou diplomovou práci zasvětil soudobým dějinám Sýrie (*Úloha socialistické strany arabské obrody (Baas) ve vnitropolitickém vývoji Sýrie v letech 1963-1966*). Práce mu byla beze změny uznána jako rigorózní a získal titul PhDr. Do aspirantury na vědy o zemích Asie a Afriky nastoupil 1. října 1977 na oboru obecné dějiny. V následujícím roce byl přijat jako odborný asistent. Disertační práci pak úspěšně obhájil v roce 1981 a získal vědeckou hodnost kandidáta historických věd.²

Na filozofické fakultě byli jeho učiteli a kolegy Karel Petráček, Rudolf Veselý a Jaroslav Oliverius. Eduard Gombár tehdy vyučoval středověké, moderní a soudobé dějiny, dějiny kolonialismu, klasický a moderní islám, seminář a proseminář. Pravidelně publikoval a v roce 1986 mu vyšla knižně jeho disertační práce. Nezanedbával ani zahraniční studijní, pracovní či turistické cesty. V červnu 1979 navštívil jako tlumočník arabského jazyka Sýrii, v listopadu 1986 byl v Jižním Jemenu jako člen delegace a v letech

---

² Disertační práce vyšla knižně v roce 1986. GOMBÁR, Eduard. *Revolučně demokratické strany na Blízkém východě*, Praha, 1986.

INFORMACE

1986–87 a 1989 v Egyptě. V letech 1985–86 působil jako překladatel a tlumočnick firma Strojexport v Libyi, kde řešil těžké konzulární případy. Tento pobyt mu umožnil vyřešit jeho bytový problém v Praze. Studijně se v letech 1979 a 1981 dostal na letní kurz francouzského jazyka do Grenoblu a v letech 1982 a 1983 na letní kurz arabského jazyka do Tuniska. Dále navštívil v roce 1986 Španělsko a Maroko a v dubnu 1987 Jordánsko. Do Španělska se pak znovu dostal v roce 1987, kdy přednesl několik přednášek na Universidad Complutense de Madrid na pozvání španělské strany. Týkaly se syrské a irácké strany Baas, Michela 'Aflaqa a tradic české orientalistiky. Kromě těchto cest se ještě zúčastnil vědeckých konferencí v Berlíně, Lipsku, Moskvě, Tbilisi, Taškentu a Sofii. Jeho vědecká a pedagogická činnost pak byla potvrzena v březnu 1988, kdy byl jmenován docentem obecných dějin.

Velmi často pak vzpomínal na své žáky z tehdejší doby, z nichž všichni později dosáhli významných pracovních či vědeckých úspěchů. Tehdy ještě bylo přijímáno do studia pouze omezené množství studentů, kteří tak mohli reálně získat zaměstnání v oboru. Nedochovalo tedy ještě k dnešnímu masovému přijímání studentů do orientalistických oborů, z nichž větší část se nemá šanci v oboru zaměstnat. Někteří z těchto žáků jsou i přispěvateli tohoto bulletinu. Dodnes Eduard Gombár dbá o to, aby studenti nestudovali arabistiku samostatně, ale i v kombinaci s oborem dějiny a kultura islámských zemí, čímž získají daleko širší vzdělání a možnosti jejich uplatnění jsou daleko vyšší než u arabistů pouze filologicky zaměřených. Historie mu v tomto přístupu pak neustále dává za pravdu. U Eduarda Gombára tak studoval Jaromír Marek, který našel uplatnění v diplomacii a stal se velvyslancem v Alžírsku. Jiří Weigl pokládáný dodnes naším oslavencem za jednoho z jeho nejchytřejších a nejvzdělanějších studentů se stal vedoucím kanceláře prezidenta republiky. Tomáš Smetánka působil jako velvyslanec v Jordánsku, Číně a Koreji, Martin Jankovec zase zastával post konzula v Libanonu, Jižní Africe a Turecku.

Z dalších generací je pak nutné zmínit dva docenty a špičkové odborníky filozofické fakulty – Petra Zemánka a Františka Ondráše. Gabriel Pirický zase dnes patří mezi nejvýznamnější slovenské orientalisty a působí v Ústavu orientalistiky Slovenské akademie věd. Vlastimil Novák se stal správcem numismatické sbírky Náprstkova muzea a dnes v něm působí rovněž i jako

INFORMACE

Vídeň - se studenty a kolegy z ČR, SR, Polska a Turecka
v centrální mešitě (projekt Youth 2007)

zástupce ředitelky. Jaroslav Bureš se uplatnil jako odborný pracovník Ústavu mezinárodních vztahů a Miroslav Houska se podílel na rekonstrukci památek v Iráku po americko-britské okupaci v nedávných letech. Petr Pelikán svůj zájem soustředil na moderní islám. Jana Hybášková se zase uplatnila v diplomacii české, evropské a rovněž působila jako poslankyně evropského parlamentu. Jaroslav Olša se uplatnil rovněž v diplomacii na velvyslaneckých postech v Zimbabwe a v současnosti v Korejské republice. Mirjam Šimková zase dlouhý čas působila na Českém velvyslanectví v Tunisku.

Eduard Gombár rovněž působil kromě své pedagogické praxe jako vedoucí diplomových prací a školitel CSc a od roku 1986 jako zástupce vedoucí katedry věd o zemích Asie a Afriky. Ve funkci školitele vedl i několik významných představitelů arabských zemí. Byl tak například školitelem iráckého velvyslance v ČSSR Muñdira Muṭlaqa, který jako synovec a zároveň zeť prezidenta Bakra ztělesnil i oslavencovo oblíbené téma kmenů, klanů a arabského manželství. V osobním životě si po necelé dvouleté známosti vzal 24. března 1990 svou manželku Janu, která se stala jeho největší životní oporou. Jana Gombárová si v průběhu let vypěstovala velkou náklonnost k arabskému světu a později se velmi významně v rámci Společnosti česko-

INFORMACE

arabské zapojila do česko-arabských vztahů. Její elán významně přispěl k rozvoji vztahů mezi nastupující generací českých, slovenských a polských arabistů, islamologů a orientalistů a rovněž k rozšiřování pozitivního obrazu o arabské kultuře. Společně s přispěním našeho oslavence uspořádala v Mikulově několik výstav (2002, 2003, 2004), dva významné projekty financované Evropskou unií (2005, 2007), v nichž za českou stranu vystupovala Společnost česko-arabská.

Při zahájení výstavy fotografií z Egypta společně s velvyslancem E.A.R. v ČR a jeho manželkou, předsedou Společnosti česko-arabské Ing. J. Regnerem a představiteli města Mikulov (projekt Youth 2005)

V roce 1991 dostal Eduard Gombár nabídku ministerstva zahraničního obchodu k působení na Českém velvyslanectví v Libyi. Zde působil od srpna 1991 do března 1992, kdy bylo na Libyi uvaleno embargo. V březnu pak odjel

INFORMACE

po týdenním pobytu v ČSFR jako obchodní atašé do jeho nejoblíbenější arabské země – Sýrie. Po rozpadu Československa se vrátil v lednu 1993 jako pedagog na filozofickou fakultu. Od té doby až dodnes učí především moderní, soudobé politické a hospodářské dějiny islámských zemí, metodicko-metodologické historické semináře a prosemináře a diplomatický protokol. Svá oblíbená témata jako východní otázku či anatomii arabských vojenských převratů pak učil jako výběrové přednášky. Vždy se snažil zdůraznit historickou kontinuitu rodinných a politických vazeb v rámci arabských zemí a jejich neustálé ovlivňování současné politické situace. Rovněž se ostře stavěl proti politologické generalizaci islámských zemí bez hlubších znalostí realit. V rámci seminářů pak učil klasické pojetí historiografie založené na studiu pramenů a jejich řádné kritice. I když toto pojetí historikovy práce je dodnes z větší části již pokládáno za přežitek, dokázal v bystrých a schopných studentech položit základy důkladné práce se zdroji a naučit je odlišit skutečnost od pramenné fabulace.

Při křtu knihy *Arabská kuchařka* (Praha, 2010)

Od roku 1993 se rovněž pustil do intenzivní publikační činnosti a k účasti na konferencích, například ve Vídni, Hamburgu nebo Lodži. Rovněž zavedl

INFORMACE

tradici čtvrtků, kdy se scházeli jeho současní a budoucí žáci v některé z pražských malebných staroměstských restaurací a rozvíjeli vazby mezi různými generacemi absolventů. V devadesátých letech pak vydal svou práci Úvod do dějin islámských zemí, která by však dnes již potřebovala kvůli informační revoluci aktualizované vydání. V roce 1999 vydal svou pověstnou černou knihu neboli Moderní dějiny islámských zemí. Je bohužel škoda, že jeho soudobé dějiny islámských zemí, které na ni měly navazovat, zůstaly v jediném svazku doposud uschovány v šuplíku jeho stolu na filozofické fakultě. Rovněž se významně angažoval v česko-arabských vztazích jako viceprezident Česko-arabské obchodní komory. V této funkci dvakrát navštívil Sýrii, dvakrát Jordánsko a dvakrát Irák. Působil rovněž jako poradce Ministerstva financí a Ministerstva průmyslu a obchodu, vypracovával expertizy pro Ministerstvo zahraničních věcí, kulturní vztahy rozvíjel jako člen předsednictva Společnosti česko-arabské a předseda Společnosti přátel Sýrie. V roce 2001 pak vydal svou knihu Dramatický půlměsíc, na kterou v roce 2004 navázal Kmeny a klany v arabské politice a v roce 2007 Kmeny a klany v arabském Maghribu. V českém jazyce tak přinesl přehledný výklad moderních a soudobých elit od Íránu po Mauretánii.

V roce 1995 rozšířil své pedagogické působení na Vysokou školu ekonomickou, kde se stal členem oborové rady mezinárodních politických vztahů a školitelem doktorandů. Zde se v listopadu 2008 stal profesorem mezinárodních politických vztahů. Od roku 2000 pak vyučuje dějiny diplomacie, mezinárodní vztahy a diplomatický protokol na Vysoké škole finanční a správní. K této tematice tam rovněž vydal v několika vydáních vysokoškolská skripta.

Významným posunem v práci se stala volba Eduarda Gombára ředitelem Ústavu Blízkého východu a Afriky FF UK, kterým se stal od 1. října 2004 oficiálně. V této funkci pak působí dnes ve svém druhém období. Za posledních osm let provedl na ústavu citelný kus práce, podařilo se mu příchodem mladých odborníků nahradit profesory Veselého a Oliveriuse, kteří se stali emeritními profesory, a ustálit akademický sbor. Stabilizoval a zvýšil finanční prostředky, dosáhl akreditování všech udržitelných oborů a postupně přenesl větší důraz z výuky na vědecko-výzkumnou část pedagogické práce.

INFORMACE

Tím se Ústav Blízkého východu a Afriky dnes řadí mezi přední základní součásti filozofické fakulty z hlediska vědecké činnosti. Eduard Gombár se rovněž stal nástupcem jedné z největších osobností české arabistiky a dějin islámských zemí profesora Rudolfa Veselého ve funkci předsedy oborové rady doktorského studia Dějiny a kultury zemí Asie a Afriky.

Vzájemnou výměnu zkušeností a setkávání starších žáků s mladšími pak rozvíjel v prostředí svého letního sídla v Mikulově, které se stalo jeho novou srdeční záležitostí. Během uplynulých deseti let se tam s téměř každoroční pravidelností konalo setkání žáků a studentů ze všech jím vyučovaných generací. Z porevoluční generace je třeba zmínit například Zdeňka Cvrkala, Petra Přebindu, Zdeňka Beránka, Jana Zouplnu, Andreu Kučerovou, Ondřeje Beránka, Tomáše Strnada, Jana Šnidaufa, Simonu Hlaváčovou, Cyrila Bumbálka, Petra Buchtyara, Josefa Ženku a mnohé další.

Právě Mikulov a mnoho knižních projektů, například již vydané Dějiny Egypta (společně s Ladislavem Barešem a Rudolfem Veselým) a připravované Dějiny Iráku (společně s Lukášem Pechou) patří mezi jeho současné nejvýznamnější vědecko-pedagogické činnosti. Věřím, že v dalších letech se dočkáme nejen několika dalších titulů, ale i mnohých jiných vděčných žáků. Přeji tímto Eduardovi především pevné zdraví a mnoho životní spokojenosti, aby se i nadále mohl těšit z plodů své více než třicetileté pedagogické práce.

PhDr. Josef Ženka, Ph.D. je odborným asistentem Ústavu Blízkého východu a Afriky FF UK.

INFORMACE

K 60. narozeninám Mgr. Miroslava Housky

V letošním roce rovněž oslavil své narozeniny arabista a orientalista Mgr. Miroslav Houska (27. 3. 1952 Praha), místopředseda Společnosti česko-arabské a vedoucí zahraničních projektů pro oblast Blízkého východu a severní Afriky restaurátorské společnosti Gema Art Group, a. s.

K arabským zemím získal „srdeční“ vztah, když s bratrem Ivanem a místními kluky vedl „knoflíkové“ války na kamenitých dunách Karrády, tehdy předměstí Bagdádu. Tenkrát kluci z hliněných „saríf“ měli za soupeře partu z jiné části města. Část svého dětství a dospívání strávil v Orientu.

Irák 1963, Kúfa, zprava Miroslav Houska, Miroslav Houska (*1924 – †2010) a Ivan Houska

V Iráku chodil do české a ruské školy, v době působení svého otce Miroslava Housky v Bagdádu (1962-5) a poté v Egyptě (1968-72), kde se vyučil kovotepcem v Káhirske historické čtvrti Chán al-Chalílí.

Stálé změny škol jej vedly k volbě uměleckého řemesla, jako budoucího povolání. V letech 1967 – 1970 se proto vyučil v Ústředí uměleckých řemesel v oboru umělecký pasíř a v oboru pracoval až do roku 1980. Působení otce v Káhiře bylo pro něj a pro jeho bratra příležitostí vyučit se i v tradičních orientálních technikách práce s kovem, které byly přínosem pro tento obor i doma v Česku. Láska k Orientu jej vedla k samo-studiu arabského jazyka. Na vojně naučil kamarády psát česky arabskou abecedou poznámky, které nebyly určeny pro důstojnický sbor, a po vojně se přihlásil na Jazykovou školu

INFORMACE

v Praze. Zde byl jeho prvním učitelem Charif Bahbouh, a tady se také seznámil s dalšími lektory: Rudolfem Veselým, Jaroslavem Oliveriem a Zdenou Al-Samarraiovou, kteří jej svým naturelem přivedli k myšlence dále studovat. Po složení maturitní zkoušky při zaměstnání mohl o dalším studiu uvažovat. Obor „arabistika-orientalistika“ studoval na FF UK zpočátku externě, tedy od sedmi do půl čtvrté pasíř, plus docházení na přednášky, které se nedaly načíst, jakými byly hodiny s profesorem Karlem Petráčkem, Vladimírem Součkem a řadou dalších. Profesor Veselý mu prý tehdy radil, když musel opakovat první ročník „Držte se, pane kolego, toho vašeho řemesla, je krásné, máte v něm jistotu...“, a proto se ho stále drží, ale studium dokončil. Promoval v roce 1984 a jeho historickou diplomovou práci, věnovanou Iráku, vedl dr. Eduard Gombár.

S uměleckým pasířstvím nikdy vazby nezpřetrhal, na konci 70. a začátkem 80. let se podílel na restaurování osvětlení Národního divadla v Praze, pracoval na řadě projektů na Pražském hradě aj. Po ukončení studia nastoupil jako redaktor do arabské redakce Zahraničního vysílání Československého rozhlasu. Arabská redakce byla místem, kterým prošla dlouhá řada arabistů, vzpomeňme Bohumila Amjad Procházku, Evu Filipi, Marii Hafoudhovou, Miloše Mendela a mnoho dalších, na stáže do redakce přicházeli pravidelně studenti, např. dnes prof. František Ondráš nebo doc. Petr Zemánek. Po odchodu dr. Miloše Mendela z redakce do Orientálního ústavu, převzal Miroslav Houska pravidelný pondělní pořad Československo a arabský svět. Práce v rozhlase vyžadovala další vzdělání, studoval na FŽ UK obor „sdělovací prostředky a mezinárodní vztahy“, studium však neuzavřel, neboť jej v roce 1988 rozhlas na rok „uvolnil“ pro společnost Strojexport do Lybie.

Jako překladatel a PR manažer působil v Tripolisu v obchodně technické kanceláři Strojexportu do roku 1992. V lednu 1990 byla arabská redakce Radia Praha zrušena, rozpadající se systém zahraničního obchodu a rozdělování republiky způsobily, že nebylo, komu by předal „veslo“. Po návratu si zvolil svobodné povolání. V 90. letech byl konzultantem zahraniční komise Hospodářské komory ČR, členem první podnikatelské delegace do Egypta, organizátorem Konference o česko-arabských obchodních vztazích (1994), spoluzakladatelem a prvním generálním sekretářem Česko-arabské obchodní komory, externím lektorem VŠE, v letech 1996-9 zpracovával pro Czech Trade teritoriální informace pro exportéry a importéry o zemích Blízkého

INFORMACE

východu a severní Afriky, podílel se na projektech Ústavu mezinárodních vztahů...

Svobodné povolání mu od roku 1992 dovoluje věnovat se i uměleckému řemeslu. S bratrem Ivanem a firmou Houska & Douda pracoval na restaurování a renovaci řady památek. Z významnějších prací lze uvést výrobu replik historického osvětlení Měšťanské besedy v Plzni, nebo secesního hotelu K+K Centrál v Hyberské ulici v Praze, restaurování Sloupu nejsvětější trojice v Olomouci (UNESCO), osvětlení Karlovarského divadla, nebo návrh a realizaci plastiky psychoanalytické pohovky Sigmunda Freuda pro jeho rodné město Příbor v roce 2006. Miroslav Houska spolupracuje od roku 2007 s restaurátorskou společností Gema Art Group, a. s. jako vedoucí zahraničních projektů v oblasti Blízkého východu a severní Afriky. Od ledna 2007 pravidelně působí především v Iráku, kde spolupracoval na dokončení revitalizace historického domu fatah Chalabi na citadele v Erbilu.

Irák 2009, Erbil, zleva sedící Miroslav Houska, Petr Douda a stojící Ivan Houska

Pro Ministerstvo turistiky a památek Kurdské regionální vlády pracoval na projektu Stabilizace a konzervace minaretu Cholí (Erbil, stavba z 13. st.), v Sýrii realizoval v roce 2010 projekt UNESCO pro irácké památkáře ve spolupráci s Generálním ředitelstvím památek a muzeí Damašku. Vedl zde kurz zaměřený na metodiku správy a péče o památky zapsané na World Heritage List. Druhou část projektu v roce 2011 v Sýrii ukončily násilnosti spojené s „arabským jarem“, podobně jako úspěšně zahájená jednání o práci na projektech v libyjském Tripolisu a egyptské Káhiře.

INFORMACE

V současné době je vytížen realizací projektu UNESCO v Iráku na záchranu čtyř historických domů na citadele v Erbilu. Spojení uměleckého řemesla a orientalistiky-arabistiky tak trvá, a dnes má v Iráku i hmatatelnou stopu. Minaret Choli byl osazen mřížemi navrhnutými Miroslavem Houskou a vyrobenými v dílnách Ivana Housky. Oba bratři se po letech vrátili do Iráku, kde zanechali kus společné práce.

Přejeme Miroslavu Houskovi zdraví, mnoho dalších projektů, a když už nepřivedl k orientalistice své děti, tak ať to zkusí s vnuky.

Redakční rada

www.gemaart.com

www.houska.cz

INFORMACE

Zimbabwe a Tengenenge

René Kopecký

Na konci mladší doby kamenné sídlili Kalangové, kteří jsou v současné době jedním z etnik Šonů na opevněném skalním útvaru Mapungubwe jižně od řeky Limpopo (řeka mezi JAR a Zimbabwe), odkud na přelomu 1. a 2. tisíciletí řídili záležitosti zdejšího prvního státního útvaru. Po roce 1100 se část z nich přesunula asi 200 km severně, kde se střetli s místními usedlíky a s nimiž také zřejmě splynuli. K migrantům se nepřidali Vendové a ani Tswanové.

Nejvýznamnějším novým sídlem raných Šonů bylo město, které dnes známe jako Velké Zimbabwe (někdy též Dzimbabwe či Dzimbabwe), což v šonském jazyce znamená „domy z kamene“. Jedná se dnes o rozsáhlý archeologický komplex v blízkosti města Masvingo. Zdejší archeologické nálezy potvrdily příchod nové populace počátkem 12. století.

Tehdy zde vznikl první silný, důležitý a úrodný státní útvar, který zde přetrval do poloviny 15. století. Poté ale přestal náhle existovat a centrum na kopci se vylidnilo, přičemž skutečné důvody jsou neznámé – mohlo se jednat o shangwu (mimořádné sucho), ekologická či epidemiologická pohroma.

První písemný pramen o Velkém Zimbabwe pochází z deníku arabského cestovatele z poloviny 13. století Ibn Saída, který píše o obyvatelích Soyouna. Další záznamy jsou uvedeny na portugalské mapě této oblasti z roku 1639, kde je zmíněna část obyvatelstva „Sajona“ – Portugalci se začali usazovat na východoafrickém území od 15. století. Chtěli zde šířit křesťanství, ale jejich mise neuspěla – ztroskotala již v 16. století, a tak nepronikli hluboko do vnitrozemí.

Prvním, písemně doloženým bělochem, který objevil kamenné opevnění na skalnatém kopci, včetně zbytků opevnění, byl mladý německý cestovatel Karl Mauch, který již před tím cestoval po jižní Africe s lovcem slonů Henrym Hartleyem a do Německa psal zprávy, že zde našel mnoho opuštěných zlatých dolů s tavíci pecemi. A tak jeho informace přilákala mnoho dobrodruhů, kteří se vydali na sever, za řeku Limpopo. První evropští usedlíci měli na konci 19. století zvyšující se záměr o kolonizaci území severně od Limpopa.

Stále zde, ve Velkém Zimbabwe, přetrvával mýtus o vlivu Šalamouna a královny ze Sáby v této oblasti. V roce 1902 novinář Richard N. Hall obdržel

INFORMACE

od koloniální správy úkol, aby zde jako kurátor pečoval o zachování rozvalin. Pustil se ale do neodborných archeologických vykopávek, v jejichž průběhu sice našel několik soch s ptáky, ale způsobil i nenapravitelné škody. Až přítomnost britského egyptologa Davida Randala-Maclivera, který sem přijel o několik let později, potvrdila, že zde není žádný orientální a ani evropský vliv ve zdejší kultuře. Vše bylo afrického původu, což později potvrdila i anglická archeoložka Gertruda Caton-Thompson, která zde působila od roku 1929. Je třeba zde ale také zmínit našeho Emila Holuba, který rozvaliny popsal při své první návštěvě v roce 1876. Nepravdy o původu Velkého Zimbabwe v bělošské populaci v rámci tvrzení o podřazenosti černošské rasy byly vedeny až do 70. let minulého století.

Na severním území dnešního Zimbabwe existoval i státní útvar Mwenemutapa (někdy jako Monomotapa). Na území dnešního Zimbabwe byl i stát Torwa, který vznikl na jihozápadě území, dále pak Rozviové.

O tuto část Afriky se začala Británie a pak i další země ve větší míře zajímat po cestách skotského lékaře Davida Livingstona, který zde cestoval v období 40. až 70. let 19. století. Přijížděli sem ve velké míře lovci, kteří se orientovali na slonovinu.

Britská vláda neměla zájem expandovat do jihoafrického vnitrozemí, protože se obávala vysokých finančních nákladů spojených se správou tohoto území a navíc v sedmdesátých a osmdesátých letech vynaložila nemalé finance při povstání Zuluů v Natalu a také při konsolidaci místních poměrů, neboť Británie utrpěla několik porážek od místních obyvatel.

Na obsazení jihoafrického území měl ale opačný názor Angličan Cecil John Rhodes, který se přijel do Jižní Afriky v mládí léčit. Po krátké době se stal nejbohatším mužem díky těžbě diamantů. Vytvořil několik vlivných obchodních společností, stal se poslancem místního parlamentu a v roce 1885 i ministerským předsedou Kapska. Prosazoval myšlenku, na jejímž základě měli Angličané obsadit a ovládat souvislý pruh afrického území od Jižní Afriky až po Káhiru, přičemž se Kapsko a Káhira měly spojit co nejdříve železnicí a telegrafem. Věřil, že území severně od Limpopa může být novým Eldorádem a nechtěl, aby se tohoto území zmocnili Portugalci či Němci, kteří zde vyvíjeli také své aktivity.

INFORMACE

Rhodes založil Britskou jihoafrickou společnost, jejímž prostřednictvím chtěl ovládnout toto území. Podařilo se mu podepsat smlouvu s Lobengulem Khumalo, vládcem Ndebeleů, v níž požádal Británii o ochranu a zavázal se udržovat mír a přátelství s Británií a v závěru se zavázal, že v budoucnu nepodepíše s jinými zeměmi obdobnou smlouvu. Rhodes tuto smlouvu poslal do Londýna, kde ji Britská vláda použila proti Německu a Portugalsku a sdělila, že na tomto území nebude nikdo kromě Britů vítán.

Od roku 1890 do 1. světové války bylo koloniální britské území severně od Limpopa rozděleno na Jihozápadní Rhodesii, Jihovýchodní Rhodesii, Matabelsko a Mašonsko, jež od roku 1911 splynuly v Severní Rhodesii a Jižní Rhodesii.

Smlouva na správu území Britskou jihoafrickou společností měla vypršet v době, kdy začala 1. světová válka. A tak byla smlouva cestou charty se souhlasem bělošských usedlíků, britské vlády i Jižní Rhodesie prodloužena o 10 let. V této chartě se britská vláda zavázala, že poskytne Jižní Rhodesii povolení k vytvoření odpovědné vlády, v případě, že o ni usedlíci v budoucnu požádají, a kdyby dokázali, že země je v dobrém, hlavně finančním stavu. Od té doby neutichly spory o budoucí osud země a názory usedlíků se střetávaly. Konec války přinesl zdoluhavé boje mezi britskou vládou, Britskou jihoafrickou společností a jiorhodeskými usedlíky.

Nejmenší naději na existenci měl návrh na spojení obou Rhodesií, neboť se Jiorhodesané obávali, že by se tak oddálil vznik statutu dominia. Dále se obávali, že by těžce zvládali tamní početné africké obyvatelstvo. A také neměli o toto území zájem, neboť si mysleli, že tam není bohatství.

Další proud chtěl, aby se po vypršení prodloužené smlouvy spojila Jižní Rhodesie s Jihoafrickou unií a stala se její pátou provincií, o což Jihoafrická unie velmi usilovala.

Británie měla zájem o obě Rhodesie, neboť se jednalo o významné odbytiště britských výrobků a dále se jednalo o oblast s významnými surovinovými zdroji. A nechtěla, aby došlo ke spojení s Jihoafrickou unií, což by ohrozilo její bezpečnost, neboť by se mj. spojili protibritsky naladěni Búrové. A tak Britové chtěli, aby mezi řekami Limpopo a Zambezi vznikla samosprávná kolonie s odpovědnou vládou bílých usedlíků. V tomto případě Britská jihoafrická společnost požadovala vyplacení 8,8 miliónů liber šterlinků

INFORMACE

jako odstupné, avšak britská vláda byla proti a nabízela pouze 1,5 milionu liber šterlinků, ale britská veřejnost by se s touto záležitostí nevyrovnala. Nakonec bylo vyplaceno 3,75 milionu liber šterlinků.

27. října 1922 bylo referendum, na jehož základě bylo rozhodnuto, že vznikne z Jižní Rhodesie královská samosprávná kolonie s vlastní odpovědnou vládou, složenou z evropských usedlíků. A tak se 1. října 1923 stala Rhodesie samosprávnou kolonií v čele s guvernérem a odpovědnou vládou, podřízenou místnímu Zákonodárnému shromáždění.

Zpočátku se nová vláda potýkala s nedostatkem financí, ale postupem času se situace obrátila a země začala prosperovat.

V roce 1924 skončila správa Britské jihoafrické společnosti nad Severní Rhodesií a ta přešla na britské úřady. Získala statut britské kolonie.

Velké změny přinesla 2. světová válka, neboť tisíce Afričanů odešlo dobrovolně na vojnu a ještě větší množství šlo bojovat na základě povinného odvodu. Navštívili během války mnoho zemí, poznali jiné lidi a jiný způsob života a zjistili, že i běloši mezi sebou válčí a zabíjejí se, což bylo Afričanům z jejich strany ještě donedávna vytykáno.

V roce 1945 vytvořila britská vláda poradní orgán, tzv. Středoafriický výbor, v jehož čele stál jihorhodský guvernér William Erik Campbell Tait, a který měl posoudit možnosti propojení středoafriických zemí. Tento krok byl nutný, neboť i britská vláda pochopila, že bude nutné uskutečnit v koloniích mnohé změny, po kterých volaly nejen místní vlády, ale i místní domorodé obyvatelstvo. Avšak uvedený výbor byl nemohoucí a proti němu vystupovali také bílí usedlíci.

Již ve třicátých a čtyřicátých letech Jižní Rhodesie, Severní Rhodesie a Ňasko, které sousedilo se Severní Rhodesií na východě, projednávaly tyto země plány o budoucím státoprávním uspořádání. Těchto jednání se účastnila i britská vláda.

V lednu 1949 byla svolána dvoudenní neoficiální a neveřejná konference do města Victoria Falls, kde se měla nalézt cesta ke sjednocení těchto území. Nakonec se zúčastnění dohodli, že nemá dojít k úplnému splynutí, ale vytvoření federace podle australského typu, jež by později usilovala o vytvoření dominia. Současně se měla vytvářet nová ústava. Mělo být také umožněno několika málo Afričanům účastnit se ve federálním parlamentu.

INFORMACE

Proti federaci byla britská vláda a někteří Jihorhodesané, Severorhodesané a také obyvatelé z Ňaska, především těch v zahraničí, kteří požadovali plnou rovnoprávnost všech občanů bez ohledu na barvu pleti a také chtěli, aby existovala i možnost vystoupit z této federace, pokud o to požádá většina obyvatelstva.

V únoru 1950 byly ve Velké Británii všeobecné volby a byly vytvořeny podmínky pro obnovení rozhovorů o vytvoření federace. Po změně vlády dne 21. listopadu 1952 se britský parlament zabýval vytvořením Britské střední Afriky. V lednu 1953 byla v Londýně konference, které se účastnili všichni tři ministerští předsedové a zástupci Afričanů přijeli pouze z Jižní Rhodesie. Poté, co viděli rozložení sil, tak z Londýna odjeli s tím, že nejsou zplnomocněni zastupovat obyvatelstvo své země. Afričané pochopili, že budou odstrčení na druhou kolej.

Další konference se uskutečnila v dubnu a květnu téhož roku a kam přijeli již zástupci Afričanů ze všech tří zemí. Zjistili zde, že jejich názory a protesty jsou přehlíženy a opět odjeli. Před tím The Times otiskly jejich otevřený dopis, ve kterém popsali jejich situaci a protestovali proti útlaku Afričanů.

Odpor Afričanů, kteří se nechtěli stát otroky Evropanů, byl silný. Nechtěli vznik federace, o kterou Britové stáli, neboť to mělo ekonomické výhody, k nimž patřilo lepší využití místních zdrojů, v jehož rámci by zpracovatelský průmysl v Jižní Rhodesii lépe využíval nerostné bohatství Severní Rhodesie a pracovní sílu z Ňaska.

Přes všechny protesty Afričanů nabyla dne 1. srpna 1953 platnosti nová ústava, na jejímž základě byla dne 3. září 1953 vyhlášena Středoafriická federace Rhodesie a Ňaska, později známá jako Středoafriická federace či Federace Rhodesie a Ňaska. Tento státní útvar vzešel z požadavku menšinové části obyvatelstva a trval deset let.

V říjnu 1960 sdělila Moncktonova komise své závěry, kde uvedla, že v Severní Rhodesii i Ňasku existuje silný odpor proti setrvání Federace, neboť zde nebyl uplatňován princip partnerství a převládala zde rasová diskriminace.

Po volbách 15. srpna 1961 začaly přípravy k převzetí moci černoškou většinou a 31. prosince 1963 se Federace Rhodesie a Ňaska rozpadla. Jižní Rhodesie, kde byla stále bělošská vláda, se stala samosprávnou britskou

INFORMACE

kolonií a Severní Rhodesie a Nasko, kde již byly černošské vlády, se staly opět britskými protektoráty.

Severní Rhodesie vyhlásila nezávislost 24. října 1964 a byla přejmenována na Zambii. Jejím prezidentem se stal bojovník proti kolonialismu a apartheidu Kenneth Kaunda. A tak začali ovlivňovat dění ve Rhodesii – vyzývali černošské obyvatelstvo prostřednictvím rozhlasového vysílání, aby vytvářeli odbojové skupiny a napadali bělošské farmy a ničili státní majetek (pošty, železnice, úřady, aj.).

V říjnu 1964 proběhla „indaba“, tj. setkání náčelníků, stařešinů a představitelů vesnic, jehož se účastnili 622 účastníci. Jednání probíhalo několik dní a požadovali zde na základě ústavy z roku 1961 vyhlášení rhodeské nezávislosti. Nedlouho poté bylo referendum, kterého se účastnili pouze běloši, bylo jich 65 tisíc z celkového počtu téměř 5 miliónů obyvatel. Téměř všichni souhlasili s vyhlášením nezávislosti, ale nebylo zde řečeno, zdali se tak má stát ihned.

V květnu 1965 se konaly parlamentní volby. Rhodeská vláda pak vyhlásila dne 11. listopadu 1965 jednostrannou nezávislost země. Přesto premiér Ian Smith nehodlal přerušit vztahy s Británií. Nová ústava již nepočítala s postem guvernéra a byla zde omezena také moc anglické královny, která mohla i nadále rozhodovat o záležitostech Rhodesie, ale pouze po poradě s rhodeskou vládou.

Před jednostranným vyhlášením nezávislosti britská vláda varovala, že pokud se tak stane, zavede politické a ekonomické sankce, země bude vyloučena ze šterlinkové oblasti a budou pro Rhodesii uzavřeny veškeré evropské trhy. Sankcemi hrozily také OSN, USA a jiné země.

Po vyhlášení nezávislosti vydala RB OSN Rezoluci číslo 217, na jejímž základě neuznala Rhodesii jako samostatný stát a požádala, aby Británie proti ní vojensky zasáhla. Podobný postoj měla i Organizace africké jednoty.

Británie ale nechtěla poslat proti „svým lidem“ vojáky a nejdříve uvalila mírné ekonomické sankce, které se ukázaly být neúčinnými. Poté zavedla zmrazení účtů v britských bankách, zákaz dovozu tabáku, cukru, masa a dovoz ropy do Rhodesie. Od prosince 1966 pak byly uplatňovány sankce v plném rozsahu, ale nebyla důsledná.

INFORMACE

Nejtěžší pro Rhodesii byly sankce na ropu, protože ji neměla. Obyvatelé země se ale semkli a při vánočním projevu Smith uvedl, že se jeho země nevzdá a neustoupí.

Zimbabwe ale dostávala benzin a naftu z Jihoafrické republiky a z Mosambiku – zpočátku zavedli přidělový systém, ale v roce 1971 to již nebylo nutné. Navíc sankce zemi spíše prospěly. Začal být budován vlastní průmysl, jak lehký, tak i těžký a Británie také zjistila po zavedení sankcí, že tok financí byl větší z Rhodesie do Británie, než naopak.

Problémy měl tabákový průmysl a tak někteří farmáři museli omezit pěstování této plodiny a někteří farmáři, kteří se zabývali tímto artiklem, se přeorientovali na jiné plodiny.

Našel se ale i jeden farmář, který se zcela přeorientoval. Byl jím bělošský farmář Tom Blomefield (*1926), který s pěstováním tabáku nadobro skoncoval a své pozemky přeměnil na jednu velkou dílnu afrických sochařů, která se přejmenovala na Tengenenge a jež se postupem času proměnila ve světoznámé místní moderní sochařství. Začal zde se svými místními zaměstnanci experimentovat s kvalitním sochařským kamenem, který se nacházel na jeho farmě nedaleko města Sipolio, asi sto kilometrů severně od rhodeského hlavního města. Po několika letech tvořilo svá umělecká díla na farmě již několik desítek sochařů a k první generaci sochařů patřilo asi zhruba 150 umělců. Zhruba třetinu tvořili sochaři z Ňaska, kteří měli proti místním obyvatelům výhodu v tom, že byli iniciativnější, měli zájem o vzdělání a byli ochotni měnit své pracovní zvyky.

K velkému úspěchu přispěla skutečnost, že se v tomto případě jednalo o multikulturní a mnohaetnické neformální umělecké sdružení, mezi jehož členy patřili místní animisté, křesťané i muslimové. Byli zde sochaři nejen z Rhodesie, ale i z Ňaska, odkud sochaři odcházeli do Rhodesie za prací na tabákové plantáže, dále pak ze Severní Rhodesie, Mosambiku, Zambie, Angoly a jiných zemí.

Významnými osobnostmi kromě duchovního a uměleckého vůdce komunity Bernarda Matemery (1946–2002) se stali například Wazi Maicolo, který byl původně kuchařem (kolem 1936–1987), Amali Malola (*1914), který byl původně traktoristou a jeho manželka Kilala (*1939) a bratr Ajibu (1912–1974), dále Ali Chitaro (*1949), který byl původně sluha a zahradník, pak to

INFORMACE

byli sochaři Ephraim Chaurika (*1940), Edward Chiwawa (*1935), Henry Muniradzi (1933–1998), Leman Moses (1921–1997), Josiah Manzi (*1933), Paulo Meza (*1932), Makina Kameya (1920–1988), Fly Furayi (*1938), Fanizani Akuda (*1932), Brown Bulaundi (*1935).

Po rozpadu Federace byla v Rhodesii a Mosambiku občanská válka, která zabránila vrátit se sochařům zpět do rodného Naska, a tak se v Rhodesii usadili a zůstali zde. Malá skupina sochařů se na přelomu šedesátých a sedmdesátých let vrátila do Malawi, mezi nimiž byl i první sochař v Tengenenge Leman Moses, který v Malawi začal pracovat v Malawském muzeu a zde také se snažil naučit místní obyvatele sochařskému umění. Po třech letech se ale Leman Moses rozhodl vrátit se zpět do Rhodesie, přičemž jeho práci v Malawi převzal jeden z jeho kolegů z Tengenenge Lemson Chauluka.

Úspěch nového afrického umění nedal na sebe vůbec dlouho čekat, byl okamžitý. První velké výstavy se uskutečnily na přelomu šedesátých a sedmdesátých let například v New Yorku a Paříži a další země, včetně naší, následovaly. Svět velmi pozitivně toto umění přijímal.

Kvůli občanské válce na konci sedmdesátých let sochařství v Zimbabwe, a tedy i v Tengenenge, málem zaniklo. Znovuzrození nastává v osmdesátých letech a obnovuje se sochařská kolona v Tengenenge, přičemž hlavními postavami v zemi nadále zůstávají umělci ze šedesátých a sedmdesátých let, kterými byli Henry Munyaradzi (1933–1998), Bernard Matemera (1946–2002), Joram Mariga (1927–2000), Nicholas Mukomberanwa (1940–2002), John (1939–1989), a Bernard Takawirové (1945–1997).

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let se v Tengenenge stává zřejmě nejzajímavější postavou Kakoma Kweli (1908?–1995), původem z Angoly, který s tímto uměním začal v osmdesáti letech. Dalšími byli David Bangura (*1955) či Edronce Rukodzi (*1952).

V Tengenenge se nepracuje pouze s kamenem, ale začíná se zde využívat zbytkové železo a rozvíjí se i řezbářství, kde se výraznou a významnou postavou stává Zephaniah Tshuma (1932–2000), v jehož šlépějích pokračoval jeho (dnes již zesnulý) syn Osias.

Světová ekonomická krize se dotkla i sochařství v Zimbabwe. Prudce poklesl zájem ze strany malých zahraničních galeristů, kteří nakupovali především díla málo známých či neznámých autorů pro komerční využití. Tak

INFORMACE

se prohloubil rozdíl mezi světovými sochaři a nováčky. Krize zasáhla i samotné Tengenenge, ale i přesto se zde objevila nová významná jména, jako například Merchers Chiwawa (*1974), Victor Fire (*1965), Issa Simms (*1971) či Nimrod Phiri (*1970).

Uměleckou kolonii Tengenenge převzal na počátku roku 2008 od jejího zakladatele Toma Bloomefielda sochař Dominic Benhura, jehož celosvětový věhlas dává dobrý předpoklad pro budoucí pokračování a rozvoj místní umělecké tradice.

První výstava sochařů ze Zimbabwe v naší zemi proběhla v Praze 1988, přičemž výstavy pokračovaly i v letech 2006 a 2007 v pražské Tróji. V roce 2007 se uskutečnila ve Veletržním paláci Národní galerie. Hlavním aktérem těchto výstav byla etnografka a sběratelka zimbabwského umění paní Miroslava Sodomková, která tragicky zahynula při jedné ze svých cest po Africe. Další kolekce shlédli čeští návštěvníci v muzeích a galeriích v Českých Budějovicích, Českém Krumlově, Uherském Hradišti, Brně, Kopřivnici, Hodoníně a zámku Chyš. Děti ze Zimbabwe se pravidelně účastní také lidické výtvarné soutěže, v jejímž rámci obdržela v roce 2005 sochařka Laina Josiah Lidickou růži. Trvalou expozici lze shlédnout na veřejně přístupném ranči Malevil v Lužických horách nedaleko Nového Boru.

V Tengenenge se natáčel i film ve slovensko-česko-zimbabwské koprodukcí Fontána pre Zuzanu 3, za účasti zimbabwských herců a tanečniců.

Ing. et Mgr. René Kopecký je autorem knih: Bedřich Hrozný – život a dílo (Dar Ibn Rushd 2012), V ulicích Starého Damašku (Dar Ibn Rushd 2009), spoluautorem překladů Moderní saúdskoarabské povídky (Dar Ibn Rushd 2011), Moderní irácké povídky (Dar Ibn Rushd 2012) a také spoluautorem fotografií v knize Sýrie – historie, kultura a geografie, Charif Bahbouh (Dar Ibn Rushd 2005). Podílel se na realizaci knih Encyklopedie islámu, Charif Bahbouh Jiří Fleissig, Roman Raczynski (Dar Ibn Rushd 2008), Tunisko – historie, kultura, geografie Charif Bahbouh (Dar Ibn Rushd 2010) a Qajruwán – tuniské město kultury Charif Bahbouh (Dar Ibn Rushd 2010). Napsal mnoho článků o biblických a jiných místech a o českých cestovatelích a badatelích na Předním východě. S tématy navštívených měst uspořádal 16 fotografických výstav a 4 veřejné přednášky.

CO SI PŘEČÍST

Knihy z produkce nakladatelství Dar Ibn Rushd

Připravujeme:

Moderní libanonské povídky

Vyšlo v roce 2012:

- Radvan Bahbouh: **Pohádka o barvách**
- Radvan Bahbouh: **Pohádka o ztracené krajině, Psychologie sebekoučování** (Třetí vydání úspěšné knihy).
- **Moderní irácké povídky**
- Jarmila Hannah Čermáková: **Rosa na ostří/Dvořák**
- Jiří Fleissig, Charif Bahbouh: **Základy moderní spisovné arabštiny I.** (Čtvrté vydání).

Ocenění:

V soutěži Jednoty tlumočnicků a překladatelů Slovník roku 2012 získal Slovník česko- arabský (Ch. Bahbouh) Cenu poroty za překladový slovník - II. místo.

Na festivalu Literární Vysočina, se básnická sbírka Rosa na ostří/Dvořák (J. H. Čermáková) umístila na prvním místě v kategorii Poezie.

Navrženo do soutěže:

Knihy Somálská přísloví (P. Mikeš) byla spolu s Encyklopedií islámu (Ch. Bahbouh) přihlášena do letošního ročníku soutěže Slovník roku.

Kontakty:

Nakladatelství Dar Ibn Rushd, s. r. o., Komenského nám. 949
250 01 Brandýs nad Labem, www.daribnrushd.cz
ibndar@seznam.cz